

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

13. července 2000

VĚC ELSHOLZ

(Rozsudek ve věci Elsholz v. Německo)

Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soud“), zasedající jako Velký senát, který tvořili soudci L. Wildhaber, předseda, E. Palmová, J.–P. Costa, L. Ferrari Bravo, L. Caflisch, W. Fuhrmann, K. Jungwiert, J. Casadevall, B. Zupančič, J. Hedigan, W. Thomassenová, M. Tsatsa–Nikolovska, T. Pantiru, A.B. Baka, E. Levits, K. Traja, R. Maruste a dále paní M. de Boer–Buquicchiová, zástupkyně tajemníka Soudu, po neveřejném zasedání dne 1. března a 14. června 2000 vynesl posledně uvedeného data následující rozsudek:

POSTUP

1. Případ byl postoupen Soudu v souladu s ustanoveními aplikovatelnými předtím, než vstoupil v platnost protokol č. 11 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) Evropskou komisí pro lidská práva (dále jen „Komise“) dne 7. června 1999 a německým občanem, panem Egbertem Elsholzem (dále jen „stěžovatel“), dne 25. května 1999 (článek 5 § 4 Protokolu č. 11 a bývalé články 47 a 48 Úmluvy).

2. Původ případu byl ve stížnosti (č. 25738/94) proti Spolkové republice Německo, podané u Komise podle bývalého článku 25 Úmluvy stěžovatelem dne 31. října 1994.

3. Stěžovatel tvrdil, že odmítnutí zajistit mu přístup k jeho synovi, dítěti narozenému mimo manželství, znamenalo porušení článku 8 Úmluvy, že jako otec dítěte narozeného mimo manželství se stal obětí diskriminace v rozporu s článkem 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 a že podle článku 6 § 1 Úmluvy bylo řízení před německými soudy nespravedlivé.

4. Komise prohlásila stížnost za částečně přípustnou dne 30. června 1997. Ve své zprávě ze dne 1. března 1999 (bývalý článek 31 Úmluvy) vyjádřila názor, že byl porušen článek 14 ve spojení s článkem 8 (patnáct hlasů ku dvanácti), že nevznikla samostatná otázka ohledně článku 8 pojatého samostatně a že byl porušen článek 6 § 1 (sedmáct hlasů ku deseti).

5. Před Soudem byl stěžovatel zastoupen panem P. Koeppel, advokátem provozujícím praxi v Mnichově (Německo). Německá vláda (dále jen „Vláda“) byla zastoupena svou zástupkyní paní H. Voelskow–Thiesovou, ministerskou poradkyní ze Spolkového ministerstva spravedlnosti.

6. Dne 7. července 1999 panel Velkého senátu určil, že případ má být rozhodnut Velkým senátem (ustanovení 100 § 1 Jednacího řádu Soudu). Pan G. Ress, soudce zvolený za Německo, který se zúčastnil posuzování případu Komisí, se vzdal místa ve Velkém senátu (usta-

novení 28 Jednacího řádu Soudu). Proto byla Vláda vyzvána, aby sdělila, zda si přeje jmenovat soudce *ad hoc* (článek 27 § 2 Úmluvy a ustanovení 29 § 1 Jednacího řádu Soudu). Jelikož Vláda neodpověděla do třiceti dnů, vznikla domněnka, že se svého práva na jmenování vzdala (ustanovení 29 § 2 Jednacího řádu Soudu). V důsledku toho pan L. Ferrari Bravo, první náhradní soudce, nahradil pana Resse jako člen Velkého senátu (ustanovení 24 § 5 písm. b/ Jednacího řádu Soudu).

7. Stěžovatel i Vláda předložili svá stanoviska.

8. Po konzultaci se zástupkyní Vlády a s advokátem stěžovatele Velký senát rozhodl, že není nutné konat ústní jednání (ustanovení 59 § 2 *in fine* Jednacího řádu Soudu).

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

9. Stěžovatel, německý občan narozený v roce 1947, žije v Hamburгу. Je otcem dítěte, C., narozeného mimo manželství 13. prosince 1986. Dne 9. ledna 1987 stěžovatel uznal otcovství a zavázal se platit na C. výživné. Svou povinnost řádně plnil.

10. Od listopadu 1985 žil stěžovatel s matkou dítěte a s jejím starším synem Ch. V červnu 1988 se matka spolu s oběma dětmi z bytu vystěhovala. Stěžovatel se i nadále pravidelně se svým synem stýkal až do července 1991. Při několika příležitostech stěžovatel rovněž trávil svou dovolenou s oběma dětmi a s jejich matkou. Později však již k žádným návštěvám nedošlo.

11. Stěžovatel se pokusil navštívit svého syna za asistence Úřadu péče o mládež v Erkrathu, jednajícího jako zprostředkovatel. Když byl dotazován úředníkem z Úřadu péče o mládež ve svém domově v prosinci 1991, C. řekl, že si nepřeje mít se stěžovatelem další kontakty.

12. Dne 19. srpna 1992 požádal stěžovatel Okresní soud v Mettmannu o rozhodnutí, umožňující mu právo stýkat se s C. každou první neděli v měsíci mezi 13. až 18. hodinou. Stěžovatel tvrdil, že mu matka odmítla styk s C., protože ji obvinil že nezabezpečila dohled nad dítětem, když si nešťastnou náhodou zlomilo ruku na hřišti v červenci 1991, v důsledku čehož stěžovatel přestal dobrovolně platit 700 německých marek, které údajně platil na matčinu žádost navíc k určenému výživnému na dítě. Matka tvrzení stěžovatele popřela. Uvedla, že stěžovatel k ní byl vždy velmi velkorysý, avšak že jí žádné výživné neplatil.

13. Okresní soud po ústním jednání dne 4. listopadu 1992 a po vyslechnutí C. dne 9. listopadu 1992 zamítl stěžovatelovu žádost dne 4. prosince 1992. Soud konstatoval, že článek 1711 § 2 občanského zákoníku upravující právo otce na osobní styk s jeho dítětem narozeným mimo manželství (viz níže odstavec 24) je koncipován jako výjimečná klauzule, kterou je třeba vykládat restriktivně. Proto má soud nařizovat takovýto styk pouze tehdy, jestliže je to

výhodné a prospěšné pro blaho dítěte. Podle nálezu soudu nebyly tyto podmínky v případě stěžovatele splněny. Okresní soud konstatoval, že dítě bylo vyslechnuto a prohlásilo, že si již nepřeje se stýkat se svým otcem, který podle něho je zlý a opakovaně bil jeho matku. Rovněž matka měla vůči stěžovateli silné námitky, což sdělila dítěti, takže dítě nemělo možnost vytvořit si ke svému otci nepředpojatý vztah. Okresní soud dospěl k názoru, že styk s otcem by blahu dítěte nijak neprospěl.

14. Dne 8. září 1993 požádal stěžovatel okresní soud o nařízení, jímž by bylo matce dítěte uloženo, aby souhlasila s rodinnou terapií pro něho a pro dítě, a o nařízení, jímž by bylo určeno jeho právo na styk poté, co budou kontakty s jeho synem úspěšně obnoveny.

15. Dne 24. září 1993 Úřad péče o mládež v Erkrathu doporučil, aby si soud opatřil znalecký posudek v oboru psychologie k otázce práva na styk.

16. Po vyslechnutí C. dne 8. prosince 1993 a jeho rodičů při ústním jednání dne 15. prosince 1993 zamítl okresní soud obnovenou stěžovatelovu žádost o zabezpečení styku dne 17. prosince 1993.

Přitom se soud odvolal na své předchozí rozhodnutí ze dne 4. prosince 1992 a konstatoval, že nejsou splněny podmínky článku 1711 občanského zákoníku. Soud poznamenal, že vztah stěžovatele k matce dítěte je tak napjatý, že vynuovení práva styku nelze pokládat za opatření v zájmu blaha dítěte. Dítě ví o výhradách matky vůči stěžovateli a akceptuje je. Kdyby dítě bylo se stěžovatelem proti vůli své matky, bylo by uvedeno do konfliktu loajality, s nímž by se nemohlo vyrovnat a který by ohrožoval jeho blaho. Soud poznamenal, že je irelevantní, který z rodičů odpovídá za toto napětí; soud pouze položil zvláštní důraz na skutečnost, že zde závažné napětí existuje a že existuje riziko, že veškeré další kontakty s otcem by ohrožovaly nerušený vývoj dítěte v rodině rodiče, který jej má v péči. Po dvou dlouhých rozhovorech s dítětem dospěl okresní soud k závěru, že jeho vývoj by byl ohrožen, kdyby dítě muselo obnovit kontakt se svým otcem proti vůli své matky. V těchto rozhovorech dítě označovalo svého otce výrazy „ošklivý“ a „hloupý“ přičemž dodalo, že si jej nepřeje vidět a rovněž řeklo: „Maminka vždy říká, že Egbert není můj otec. Maminka se Egberta bojí.“

Okresní soud dále dospěl k názoru, že pro účely článku 1711 občanského zákoníku byly skutkové okolnosti stanoveny jasně a vyčerpávajícím způsobem. Proto neshledal nezbytným pořizovat znalecký posudek.

17. Dne 13. ledna 1994 podal stěžovatel, zastoupený poradcem, proti tomuto rozhodnutí odvolání a požadoval, aby toto rozhodnutí bylo zrušeno, aby byl pořizen znalecký posudek k otázkám styku a v tomto ohledu k pravdivosti přání dítěte a aby na základě toho bylo rozhodnuto o otcově právu na styk.

18. Dne 21. ledna 1994 zemský soud ve Wuppertalu stěžovatelovo odvolání zamítl, aniž by nařídil ústní jednání. Přitom především konstatoval, že existují vážné pochybnosti o přípustnosti jednání, protože stěžovatel dopisem ze dne 12. ledna 1994 informoval soud první instance, že bude rozhodnutí tohoto soudu respektovat, a požádal o pomoc za účelem smírné-

ho urovnání. Dále pak zemský soud shledal, že odvolací důvody uvedené v jeho podání zcela kolidují se žádostí adresovanou stěžovatelem soudu první instance.

Krajský soud však nechal otevřenou otázku, zda je odvolání nepřipustné, a rozhodl, že v každém případě musí být stěžovatelova žádost o právo na styk s dítětem zamítnuta, protože tento styk není v zájmu blaha dítěte. Nepostačuje, aby takovéto kontakty byly s blahem dítěte slučitelné; tyto kontakty musí být užitečné a potřebné a nutné pro duševní rovnováhu dítěte. Otázka, zda jsou tyto podmínky splněny, musí být rozhodnuta z hlediska postavení dítěte, přičemž je třeba vzít v úvahu všechny okolnosti případu. V této souvislosti je nezbytné posoudit, *inter alia*, důvody, pro něž si otec přeje mít s dítětem kontakty, to znamená, zda jsou jeho motivy citové nebo zda spočívají na jiných faktorech. V této souvislosti je třeba vzít v úvahu též vztah mezi oběma rodiči.

Zemský soud dospěl v souladu s napadeným rozhodnutím k závěru, že napětí mezi rodiči má negativní účinek na dítě, jak potvrdily rozhovory s dítětem ve dnech 9. listopadu 1992 a 8. prosince 1993, a že tudíž kontakt stěžovatele s jeho dítětem není v nejlepším zájmu dítěte, a to tím méně, že tento kontakt byl fakticky přerušen na dobu přibližně dva a půl roku. Je irrelevantní, kdo je odpovědný za ukončení společného života. Za dané situace je rozhodující, že styk s otcem by měl na dítě negativní účinky. Tento závěr je podle zemského soudu natolik jasný, že nebylo nutné pořizovat znalecký posudek z oblasti psychologie. Kromě toho článkem 1711 § 2 občanského zákoníku nestanoví, že je třeba provést psychologickou terapii za účelem přípravy dítěte na kontakt s jeho otcem. Na závěr zemský soud poznamenal, že není nutné opětovně vyslechnout rodiče a dítě, jelikož neexistují náznaky, že by z takového vyslechnutí mohl pro otce vyplynout příznivější výsledek.

19. Dne 19. dubna 1994 panel složený ze tří soudců Spolkového ústavního soudu odmítl vzít v úvahu stěžovatelovu ústavní stížnost.

Podle Spolkového ústavního soudu nenastoluje tato stížnost žádné otázky obecného charakteru, jež by se týkaly Ústavy. Zejména pak nevzniká otázka, zda je článek 1711 občanského zákoníku slučitelný s právem na rodinný život, které je zaručeno článkem 6 § 2 Základního zákona, protože obecné soudy opřely své zamítnutí stěžovatelovy žádosti o právo na styk s dítětem nejen o důvod, že takovéto právo by neprospělo blahu dítěte, nýbrž také o mnohem silnější důvod, že je s blahem dítěte neslučitelné. Kromě toho, právo na spravedlivé projednání nebylo porušeno tím, že stěžovatel nebyl vyslechnut osobně a že jeho žádost o pořízení znaleckého posudku byla zamítnuta.

II. Relevantní vnitrostátní právo

A. Současně platná legislativa v oblasti rodinných záležitostí

20. Zákonná ustanovení upravující péči o dítě a styk s dítětem je možné nalézt v německém občanském zákoníku. Tato ustanovení byla několikrát změněna a některá z nich byla zrušena změněným zákonem o rodině ze dne 16. prosince 1997 (Spolková sbírka zákonů 1997, str. 2942), který nabyl účinnosti 1. července 1998.

21. Článek 1626 § 1 zní takto:

„Otec i matka mají právo a povinnost vykonávat rodičovskou péči nad nezletilým dítětem. Rodičovská péče zahrnuje osobní péči o dítě a péči o majetek dítěte.“

22. Podle článku 1626 § 1 v pozměněném znění vykonávají rodiče dítěte narozeného mimo manželství péči o dítě společně, pokud v tomto smyslu učiní prohlášení (prohlášení o společné péči) nebo pokud uzavřou manželství. V souladu s článkem 1684 v pozměněném znění má dítě právo na styk s oběma rodiči; každý z rodičů je povinen být s dítětem v kontaktu a je oprávněn ke styku s dítětem. Kromě toho rodiče nesmějí dělat nic, co by poškozovalo vztah dítěte ke druhému rodiči nebo co by vážně zasahovalo do výchovy dítěte. Rodinné soudy mohou určit rozsah práva na styk (s dítětem) a předepsat detailnější pravidla pro jeho výkon, a to i s přihlédnutím ke třetím stranám; mohou také stranám nařídit, aby plnily své povinnosti vůči dítěti. Nicméně rodinné soudy mohou omezit nebo pozastavit toto právo, pokud je takovéto opatření nezbytné pro blaho dítěte. Rozhodnutí omezující nebo pozastavující toto právo na dlouhé období nebo trvale může být učiněno pouze tehdy, pokud by v opačném případě bylo blaho dítěte ohroženo. Rodinné soudy mohou nařídit, aby právo na styk s dítětem bylo vykonáváno v přítomnosti třetí strany, například úředníka z Úřadu pro mladistvé nebo z nějaké společnosti.

B. Legislativa v oblasti rodinných záležitostí platná v rozhodné době

23. Před nabytím účinnosti změněného zákona o rodině znělo relevantní ustanovení občanského zákoníku upravující péči o dítě a styk s dítětem narozeným mimo manželství takto:

Článek 1634

„1. Rodič, který nemá dítě ve své péči, má právo na osobní kontakt s dítětem. Rodič, který nemá dítě ve své péči, a osoba, která jej má ve své péči, nesmějí dělat nic, co by ohrozilo vztah dítěte s ostatními nebo co by zasahovalo do výchovy dítěte.

2. Rodinný soud může určit rozsah tohoto práva a může předepsat detailnější pravidla jeho výkonu, a to i s přihlédnutím ke třetím stranám; dokud nebylo učiněno žádné rozhodnutí, může být právo rodiče, který nemá dítě ve své péči, podle článku 1632 § 2 vykonáváno během kontaktu. Rodinný soud může toto právo omezit nebo pozastavit, pokud je takovéto opatření nezbytné pro blaho dítěte.

3. Rodič, který nemá dítě ve své péči a který má legitimní zájem získat informace o osobní situaci dítěte, může takové informace požadovat od osoby, která má dítě v péči, pokud je to v souladu se zájmem dítěte. Poručenský soud rozhodne o jakémkoliv sporu o právu na informace.

4. Mají-li ve své péči oba rodiče a žijí-li odděleně nejen po přechodnou dobu, aplikují se výše uvedená ustanovení *mutatis mutandis*.“

24. Relevantní ustanovení občanského zákoníku upravující péči o dítě a styk s dítětem narozeným mimo manželství zněla takto:

Článek 1705

„Pěči o nezletilé dítě narozené mimo manželství vykonává matka dítěte ...“

Článek 1711

„1. Osoba, která pečuje o dítě, určí právo otce o styku s dítětem. Článek 1634 § 1, druhá věta, se aplikuje analogicky.

2. Je-li v zájmu dítěte, aby mělo osobní kontakt s otcem, může poručenský soud rozhodnout, že otec má právo na osobní kontakt. Článek 1634 § 2 se aplikuje analogicky. Poručenský soud může toto rozhodnutí kdykoliv změnit.

3. Právo požádat o informace o osobní situaci dítěte stanoví článkem 1634 § 3.

4. Je-li to vhodné, působí úřad pro mladistvé jako zprostředkovatel mezi otcem a osobou, která o dítě pečuje.“

C. Zákon o nesporném řízení

25. Stejně jako řízení v jiných rodinných záležitostech, řízení podle bývalého článku 1711 § 2 občanského zákoníku bylo upraveno zákonem o nesporném řízení.

26. V souladu s ustanovením § 12 tohoto zákona soud učiní *ex officio* vyšetřovací opatření, která jsou nezbytná k tomu, aby byla zjištěna nezbytná fakta, a shromáždí důkazy, které se mu jeví jako vhodné.

27. V řízení ohledně styku s dítětem musí být vyslechnut před přijetím rozhodnutí příslušný úřad pro mladistvé (ustanovení § 49 odst. 1 písm. k/).

28. Pokud se jedná o výslech rodičů v řízení ohledně péče o dítě, ustanovení § 50a odst. 1 stanoví, že soud vyslechne rodiče v řízení ohledně péče o dítě nebo o spravování aktiv dítěte. Ve věcech týkajících se péče o dítě soud zpravidla vyslechne rodiče osobně. V případě ohledně umístění ve státní péči budou rodiče vyslechnuti vždy. Podle ustanovení odstavce 2 § 50a bude rodič, který nemá dítě v péči, vyslechnut s výjimkou případů, kdy se ukáže, že by takovýto výslech nepřispěl k objasnění věci.

PŘÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 8 Úmluvy

29. Stěžovatel si stěžoval, že rozhodnutí německých soudů, zamítající jeho žádost o styk s jeho synem, dítětem narozeným mimo manželství, znamenalo porušení článku 8 Úmluvy, jehož relevantní část stanoví:

„1. Každý má právo na respektování svého ... rodinného života ...

2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

A. Argumenty před Soudem

1. Stěžovatel

30. Stěžovatel uvedl, že vytvořil rodinu s matkou a s jejich společným dítětem předtím, než jeho vztah s matkou zanikl asi rok a půl poté, co se dítě narodilo. Měl za to, že tato situace je srovnatelná se situací rozvedeného páru a že v důsledku toho mu mělo být zaručeno právo na styk s jeho dítětem jako rozvedenému otci. Tvrdil, že mu byly kladeny překážky vzhledem k relevantním ustanovením německého práva o kontaktu mezi otci a dětmi narozenými mimo manželství, zejména vzhledem k článku 1711 občanského zákoníku, účinnému v rozhodné době. Toto ustanovení bylo zrušeno, až když nabyl účinnosti změněný zákon o rodině. Podle stěžovatele spočívalo odůvodnění Spolkového ústavního soudu ještě na článku 1711 občanského zákoníku. Stěžovatel uvedl, že postoj německých soudů v té době zapříčinil neexistenci kontaktu mezi ním a jeho synem od roku 1991. Německé soudy dovolily matce, aby kontakt přerušila, a svolily, aby jeho syn byl matkou ovlivňován s tím důsledkem, že ten pak jakýkoliv styk s otcem odmítal. I když stěžovatel by býval mohl podat po 1. červenci 1998 novou žádost o styk se svým synem, byly zde do té doby ztracené roky a s nimi i možnost smysluplného kontaktu mezi ním a jeho synem.

31. Kromě toho s ohledem na dlouhé období, které uběhlo od posledního kontaktu, se mu dítě odcizilo. Znalci potvrdili, že tento problém nelze řešit bez specializované psychologické podpory. Takováto podpora by byla možná a měla by vyhlídky na úspěch pouze při souhlasu matky, která o dítě výlučně pečovala, a při její spolupráci. Muselo se však očekávat, že syn stěžovatele, kterému v té době již bylo více než třináct let, styk se svým otcem odmítne. Rozhodnutí německých odvolacích soudů přisuzovala zpravidla značnou důležitost vůli dítěte tohoto věku, jehož názor musel být vzat v úvahu v řízení o styku s rodičem, a nebylo pravděpodobné, že zaručí otci styk s dítětem proti vůli dítěte.

32. Ve svých rozhodnutích jak Okresní soud v Mettmannu, tak Zemský soud ve Wuppertalu zamítly stěžovateli styk s jeho synem s odůvodněním, že špatný vztah mezi rodiči vystavil dítě konfliktu loajality a že při obou soudních jednáních označovalo dítě svého otce jako „ošklivého“ či „hloupého“ a dodávalo, že se s ním za žádnou cenu nechce scházet. Při druhém jednání dítě, kterému tehdy bylo již téměř šest let, prohlásilo: „Maminka vždycky říká, že Egbert není můj otec. Maminka se Egberta bojí.“ Podle stěžovatele bylo toto prohlášení učiněno pod vlivem matky nebo jednoho z jejích blízkých známých s jejím souhlasem. Z jiného prohlášení dítěte zaznamenaného soudem vyplynulo, že matka vyděsila dítě, že utěče, když se náhodou s otcem potkali.

33. Tato prohlášení dítěte byla podle tvrzení stěžovatele mimořádně důležitá, protože dokazovala, že matka naváděla dítě proti jeho otci a činila jej obětí něčeho, čemu se říká syndrom rodičovského odcizení (SRO). Dítě tudíž totálně odmítalo jakýkoliv kontakt se svým otcem. Kdyby byla v té době pořízena zpráva od kompetentního rodinného nebo dětského psychologa, byla by prokázala, že dítě bylo ovlivňováno nebo zneužíváno matkou proti otci. Z tohoto

důvodů rozhodnutí obou soudů neustanovit znalce, tak jak to požadoval stěžovatel a doporučoval Úřad pro mladistvé, bylo nejen porušením zájmů otce, nýbrž také zájmů dítěte, jelikož kontakty s druhým rodičem jsou v nejlepším střednědobém i dlouhodobém zájmu dítěte.

34. Odmítnutím umožnit otci styk s dítětem a rozhodnutím ve prospěch matky, které byla přiznána výlučná péče, porušily německé soudy, včetně Spolkového ústavního soudu, ústavní povinnost státu chránit své občany proti porušování jejich práv soukromými jednotlivci. Stát si musí prosadit dodržování lidských práv ve svém právním řádu.

35. Výsledky amerického výzkumu ohledně SRO byly k dispozici od roku 1984 a 1992. Velmi brzy měly za následek velký počet specializovaných publikací a americké a kanadské soudy k nim přihlížely ve své judikatuře.

Kdyby Německo bylo připraveno osvojit si výsledky výzkumu provedeného ve Spojených státech, kde jsou k dispozici mnohem vyšší rozpočty pro výzkum, a jednat podle nich, pak by soudy byly dospěly k odlišnému rozhodnutí, protože soudce, který vyslyšel dítě, by byl mohl interpretovat jeho výroky, jimiž otce odmítalo. Soud by však přinejmenším byl ustanovil kompetentního znalce znalého specifických psychodynamických poměrů v rodině.

36. Stěžovatel dospěl k závěru, že německé orgány porušily svou povinnost vyplývající z článku 8 Úmluvy chránit lidská práva občanů tím, že dosud neseznámily s výsledky mezinárodního výzkumu ohledně SRO německé orgány pro mladistvé a rodinné soudy a neposkytly jim potřebné vyškolení.

2. Vláša

37. Vláša s odvoláním na judikaturu Soudu (rozsudek ve věci *Marckx v. Belgie* ze dne 13. června 1979, Serie A č. 31 a rozsudek ve věci *Keagan v. Irsko* ze dne 26. května 1994, Serie A č. 290) připustila, že vztah mezi stěžovatelem a jeho synem spadá pod pojem rodinný život ve smyslu článku 8 § 1. Avšak podle jejího tvrzení neznamenají zákonná ustanovení o právu na styk otců k jejich dětem narozeným mimo manželství jako taková zasahování do práv podle tohoto ustanovení. Vláša však připustila, že v případě stěžovatele znamenala rozhodnutí německých soudů zásah do jeho práv ve smyslu článku 8 § 1.

38. S přihlédnutím ke kritériím zakotveným v judikatuře Soudu ohledně pozitivních závazků spadajících pod účinné respektování rodinného života a vzhledem k oprávněním zasahovat, uvedeným v článku 8 § 2 (viz výše citovaný rozsudek ve věci *Marckx*, rozsudek ve věci *Johnston a ostatní v. Irsko* ze dne 18. prosince 1986, Serie A č. 112 a výše citovaný rozsudek ve věci *Keagan*), Vláša tvrdila, že normy přijaté německým zákonodárcem za účelem zohlednění specifické situace dětí narozených mimo manželství spadají pod rozsah posouzení přiznaného smluvním státům.

39. Vláda měla za to, že rozhodnutí německých soudů byla v souladu s německým zákonem a posloužila k ochraně zájmů stěžovatelova dítěte. Kromě toho bylo napadené zasahování nezbytné v demokratické společnosti ve smyslu článku 8 § 2. V tomto ohledu Vláda uvedla, že zásadou, kterou se německé soudy řídí, je blaho dítěte. Proto zamítnutí práva na styk, které by mohlo být implementováno násilnými prostředky, je přiměřené sledovanému účelu. Vláda poukázala na to, že okresní soud dospěl ke svému závěru tak, že vyšel ze svých osobních dojmů po vyslechnutí dítěte. Německé právo neumožňuje požadovat na stranách, aby se podrobily rodinné terapii za účelem vytvoření podmínek pro právo na styk, a nemohlo být v nejlepším zájmu dítěte vynucovat zprostředkování ohledně konfliktu mezi rodiči.

3. Komise

40. Poté co dospěla k závěru, že v daném případě došlo k porušení článku 8 Úmluvy ve spojení s článkem 14, Komise neshledala nezbytným rozhodnout o údajném porušení článku 8 samotného. Odvolala se však na argumenty předložené ohledně článku 8 ve spojení s článkem 14 v tom smyslu, že námitky uplatněné matkou dítěte zřejmě měly silný vliv na rozhodnutí německých soudů. Komise dále konstatovala, že soudy neaplikovaly test nezbytnosti zásahu, to znamená, že neprozkoumaly, zda zamítnutí styku bylo nezbytné v zájmu blaha C. V tomto ohledu Komise odlišila současný případ od případů, v nichž vnitrostátní soudy dospěly k závěru, že zamítnutí styku vyžaduje zájem dítěte poté, co obdržely podrobnou zprávu sociálních služeb nebo lékařů. Podle Komise neexistoval žádný rozumný vztah proporcionality mezi použitými prostředky a sledovaným účelem.

41. Deset nesouhlasících členů Komise však vyjádřilo názor, že článek 8 nebyl porušen. Podle jejich názoru rozhodnutí soudů prokázala, že důvody pro zásah do rodinného života stěžovatele byly postačující a relevantní. Kromě toho postup při přijímání rozhodnutí byl takový, že stěžovateli umožnil, aby se dostatečně k věci vyjadřoval. V tomto ohledu tito členové konstatovali, že stěžovatel mohl být v kontaktu se zprostředkovatelem Úřadu pro mladistvé v Erkrathu, byl vyslechnut okresním soudem a mohl podat odvolání k zemskému soudu.

42. Dva další nesouhlasící členové Komise vyjádřili názor, že kombinace zamítnutí nařídit nezávislý psychologický posudek nebo poskytnout detaily na základě zhodnocení okresního soudu a stěžovatelovy nemožnosti předložit argumenty ve prospěch takové zprávy nebo zhodnocení při jednání u zemského soudu měla obzvláště nepříznivý důsledek pro jeho zájmy, protože styk s dítětem byl původně odepřen z důvodu matčiny připomínky, které sdělila dítěti. Za těchto okolností stěžovatel nebyl zapojen do procesu přijímání rozhodnutí pojímaného jako celek v míře, jež by mu dostatečně poskytla požadovanou ochranu jeho zájmů. Oba tito nesouhlasící členové tak dospěli k závěru, že byl porušen článek 8.

B. Hodnocení Soudu

1. Zda došlo k zasahování do práva stěžovatele na respektování jeho rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy

43. Soud připomíná, že pojem rodiny podle tohoto ustanovení není vázán na vztah založený na manželství a může zahrnovat další vazby „rodiny“ *de facto*, kde strany spolu žijí mimo manželství. Dítě narozené z takového vztahu je *ipso iure* součástí takovéto „rodinné“ jednotky od okamžiku a na základě pouhé skutečnosti jeho narození. Existuje zde tudíž mezi dítětem a jeho rodiči svazek rovnající se rodinnému životu (viz výše citovaný rozsudek ve věci Keegan, str.17–18, § 44). Soud dále připomíná, že vzájemné užívání společnosti mezi rodičem a dítětem je základním prvkem rodinného života, i když vztah mezi rodiči zanikl, takže vnitrostátní bránění takovému užívání společnosti jsou zasahováním do práva chráněného článkem 8 Úmluvy (viz, mimo jiné, rozsudek ve věci Johansen v. Norsko ze dne 7. srpna 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996–III, str. 1001–02, § 52 a rozsudek ve věci Bronda v. Itálie ze dne 9. června 1998, Reports 1998–IV, str. 1489, § 51).

44. Soud poznamenává, že stěžovatel žil se svým synem od jeho narození v prosinci 1986 do června 1988, kdy matka odešla se dvěma dětmi, to znamená asi rok a půl. Stěžovatel nadále vidával svého syna pravidelně do července 1991. Následná rozhodnutí zamítající stěžovatelův styk s jeho synem tak zasáhla do výkonu jeho práva na respektování jeho rodinného života garantovaného odstavcem 1 článku 8 Úmluvy. Za těchto okolností se Soud domnívá, že není třeba zkoumat, zda článek 1711 občanského zákoníku jako takový znamenal porušení práva stěžovatele na respektování jeho rodinného života.

45. Zasahování uvedené v předchozím odstavci znamená porušení článku 8, pokud není „v souladu se zákonem“, nesleduje účel nebo účely, které jsou legitimní ve smyslu odstavce 2 tohoto ustanovení, a pokud je nelze pokládat za „nezbytné v demokratické společnosti“.

2. Zda bylo zasahování oprávněné

(a) „V souladu se zákonem“

46. Před Soudem bylo nesporné, že relevantní rozhodnutí mají základ ve vnitrostátním právu, jmenovitě v článku 1711 § 2 občanského zákoníku ve znění platném v relevantní době.

(b) Legitimní účel

47. Podle názoru Soudu směřovala soudní rozhodnutí, která stěžovatel napadal, k ochraně „zdraví nebo morálky“ a „práv a svobod“ dítěte. Proto sledovala legitimní účely ve smyslu odstavce 2 článku 8.

(c) „Nezbytné v demokratické společnosti“

48. Při rozhodování o tom, zda bylo napadené rozhodnutí „nezbytné v demokratické společnosti“, Soud zváží, zda ve světle případu jako celku byly důvody uvedené k ospravedlnění tohoto opatření relevantní a postačující ve smyslu odstavce 2 článku 8 Úmluvy. Nepochybně úvaha o tom, co nejlépe vyhovuje zájmu dítěte, má v každém případě tohoto druhu klíčový význam. Navíc je třeba mít na paměti, že vnitrostátní orgány měly výhodu přímého kontaktu se všemi dotčenými osobami. Z těchto úvah vyplývá, že není úkolem Soudu, aby nahrazoval vnitrostátní orgány při výkonu jejich povinností ohledně péče o dítě a styku s dítětem, nýbrž spíše přezkoumat ve světle Úmluvy rozhodnutí, která tyto orgány přijaly při aplikaci svého práva na volnou úvahu (viz rozsudek ve věci Hokkanen v. Finsko ze dne 23. září 1994, Serie A č. 299–A, str. 20, § 55 a *mutatis mutandis* výše citovaný rozsudek ve věci Bronda, str. 1491, § 59).

49. Rozsah volné úvahy, který je třeba přiznat příslušným vnitrostátním orgánům, se mění podle povahy otázek a podle důležitosti zájmů, o něž se jedná. Soud tudíž uznává, že tyto orgány mají široký rozsah volné úvahy, zejména posuzují-li nutnost vzít dítě do péče. Větší přísnost je však třeba užít ohledně dalších omezení, jež kladou tyto orgány na rodičovská práva styku, a ohledně všech právních záruk určených k zajištění účinné ochrany práva rodičů a dětí na jejich rodinný život. Takováto další omezení vyvolávají riziko, že rodinné vztahy mezi rodiči a malým dítětem budou efektivně omezeny (viz výše citovaný rozsudek ve věci Johansen, str. 1003–1004, § 64).

50. Soud dále připomíná, že musí být dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi zájmy dítěte a zájmy rodičů (viz např. rozsudek ve věci Olsson v. Švédsko /č. 2/ ze dne 27. listopadu 1992, Serie A č. 250, str. 35–36, § 90) a že přitom musí být přisouzen zvláštní význam nejlepšímu zájmu dítěte, které v závislosti na své povaze a závažnosti mohou mít přednost před zájmy rodiče. Rodič zejména nemá právo ve smyslu článku 8 Úmluvy, aby byla přijata taková opatření, jež by poškozovala zdraví a vývoj dítěte (viz výše citovaný rozsudek ve věci Johansen, str. 1008–1009, § 78).

51. V daném případě Soud poznamenává, že příslušné vnitrostátní soudy, když zamítaly stěžovatelovu žádost o úpravu návštěv, vycházely z prohlášení učiněných dítětem, vyslychaným okresním soudem ve věku pět a šest let, vzaly v úvahu napjaté vztahy mezi rodiči a měly za to, že nerozhoduje, který z nich je odpovědný za toto napětí, a konstatovaly, že jakýkoliv další kontakt by měl na dítě negativní účinek.

52. Soud nepochybuje, že tyto důvody byly relevantní. Musí však být určeno, zda s přihlédnutím ke zvláštním okolnostem případu a zejména k důležitosti rozhodnutí, jež měla být učiněna, byl stěžovatel zapojen do procesu přijímání rozhodnutí jako celku v míře postačující poskytnout mu požadovanou ochranu jeho zájmů (viz rozsudek ve věci W. v. Spojené království ze dne 8. července 1987, Serie A č. 121, str. 28–29, § 64). Soud připomíná, že v daném případě nepokládal okresní soud za nezbytné získat znalecký posudek s odůvodněním, že fakta byla jasně a kompletně zjištěna pro účely článku 1711 občanského zákoníku (viz vý-

še odstavec 16). V této souvislosti okresní soud poukázal na napjaté vztahy mezi rodiči a zejména na námitky matky vůči stěžovateli, které sdělila dítěti. Soud má za to, že důvody uvedené okresním soudem jsou nedostatečné pro vysvětlení, proč za specifických okolností případu nebyl shledán nutným znalecký posudek, tak jak to doporučil Úřad pro mladistvé v Erkrathu. Kromě toho, s ohledem na důležitost projednávané záležitosti, jmenovitě na vztahy mezi otcem a jeho dítětem, se Zemský soud neměl za daných okolností spokojit se spisovým materiálem a s písemnými podáními, aniž by disponoval posudkem experta z oboru psychologie, aby mohl vyhodnotit prohlášení dítěte. V této souvislosti Soud poznamenává, že stěžovatel ve svém odvolání napadl nálezy okresního soudu a požadoval, aby byl vypracován znalecký posudek ke zjištění skutečných přání jeho dítěte a aby v souladu s tím byla vyřešena otázka styku, a že Zemský soud byl zcela oprávněn přezkoumat všechny otázky týkající se žádosti o styk.

53. Kombinace zamítnutí nařídit nezávislou psychologickou zprávu a neexistence ústního jednání před Zemským soudem podle názoru Soudu svědčí o nedostatečném zapojení stěžovatele do procesu vypracování rozhodnutí. Proto Soud dospívá k závěru, že vnitrostátní orgány překročily meze své volné úvahy, čímž porušily stěžovatelova práva podle článku 8 Úmluvy.

II. Údajné porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8

54. Stěžovatel dále tvrdil, že se stal obětí diskriminačního zacházení v rozporu s článkem 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8. Článek 14 stanoví:

„Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoliv důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.“

55. Podle stěžovatelova tvrzení článek 1711 občanského zákoníku o kontaktech mezi otcem a jeho dítětem narozeným mimo manželství diskriminuje otce, jestliže se konfrontuje s ustanoveními článku 1634 občanského zákoníku týkajícími se kontaktů mezi otcem a jeho legitimním dítětem.

56. Vláda tvrdila, že ani zákonná ustanovení o právu na styk s dítětem narozeným mimo manželství sama o sobě, ani jejich aplikace v tomto specifickém případě nediskriminují stěžovatele při užívání jeho práva na respektování jeho rodinného života.

57. Vláda připomněla dřívější rozhodnutí Komise, podle nichž ustanovení článku 1711 občanského zákoníku nezpůsobuje diskriminaci odporující článku 14 (stížnost č. 9588/81, rozhodnutí ze dne 15. března 1984, a stížnost č. 9530/81, rozhodnutí ze dne 14. května 1984, obojí nezveřejněno). Úvaha o tom, že otcové dětí narozených mimo manželství jsou často nezainteresováni na kontaktu s jejich dětmi a mohou opustit nemanželskou rodinu kdykoliv a že je normálně v zájmu dítěte svěřit styk a péči matce, se stále aplikuje, i když počet nemanželských rodin stoupá. Článek 1711 § 2 občanského zákoníku vytváří rozumnou rovnováhu

mezi konkurujícími si zájmy ve všech těchto případech. V tomto kontextu vláda připomněla, že změněný zákon o rodině toto hodnocení nemění. Kromě toho ve stěžovatelských případech soudy dospěly k názoru, že poskytnutí práva na styk otci není v zájmu jeho syna, a tudíž že takováto situace je srovnatelná se situací rozvedeného otce.

58. Komise konstatovala, že tvrzení vlády v tom smyslu, že rozlišování mezi otci žijícími v manželství a otci nežijícími v manželství vyplývá z článku 1711 § 2 občanského zákoníku, dostatečně neospravedlňuje odmítnutí styku. Podle názoru Komise stěžovatel, když usiloval o styk se svým dítětem, byl v situaci srovnatelné se situací rodiče, kterému po rozvodu nebylo přiznáno právo pečovat o dítě. Avšak zatímco podle německé legislativy byl rozvedený rodič oprávněn ke styku, pokud takovýto styk nebyl v rozporu s blahem dítěte, přirozený rodič byl ke styku oprávněn pouze tehdy, byl-li takovýto styk v zájmu dítěte. Komise dospěla k závěru, že v daném případě byl porušen článek 8 Úmluvy ve spojení s článkem 14.

59. Soud nepokládá za nutné posuzovat, zda dřívější německá legislativa jako taková, jmenovitě článek 1711 § 2 občanského zákoníku, činila nespravedlivým rozlišování mezi otci dětí narozených mimo manželství a rozvedenými otci, jež by bylo diskriminační ve smyslu článku 14, jelikož se nezdá, že by aplikace tohoto ustanovení na daný případ vedla k odlišnému přístupu, než je tomu v případě rozvedeného páru.

60. Soud poznamenává, že odůvodnění okresního soudu ze dne 17. prosince 1993 po vyslechnutí dítěte a obou rodičů jasně vycházelo z nebezpečí hrozícího vývoji dítěte, pokud by mělo obnovit kontakt se stěžovatelem proti vůli matky. Tak zde byla nejdůležitější úvaha o nebezpečí ohrožujícím blaho dítěte. Zemský soud při odvolání opřel rovněž své rozhodnutí ze dne 21. ledna 1994 o nález, že by kontakty dítě negativně ovlivnily. Podle názoru Soudu stěžovatel neprokázal, že by se s rozvedeným otcem v podobné situaci zacházelo příznivěji. Na závěr je třeba uvést, že Spolkový ústavní soud potvrdil, že obecné soudy aplikovaly stejný test, jaký by byl aplikován na rozvedeného otce.

61. Proto nelze na základě skutečností tohoto případu říci, že by bylo s rozvedeným otcem zacházeno příznivěji. Proto zde nedošlo k porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8.

III. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy

62. Stěžovatel tvrdil, že byl obětí porušování článku 6 § 1 Úmluvy, jehož relevantní část zní : „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně ... projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech a závazcích ... “

63. Stěžovatel uvedl, že odmítnutí nařídit znalecký posudek a absence ústního jednání před zemským soudem jej připravily o možnost prokázat, že zamítnutí styku je v rozporu se zájmy jeho syna.

64. Vláda namítla, že stěžovatel byl vyslechnut v první instanci a že to bylo postačující pro účely článku 6 § 1, takže zemský soud vzal na vědomí jeho písemné vyjádření v odvolání. Kromě toho soudy mají diskreční právo rozhodnout o tom, které důkazy navržené stranami jsou klíčové pro rozhodnutí. V daném případě neexistují zvláštní skutečnosti, které by byly zaručily, že znalecký posudek objasní otázku, zda stěžovatelův styk s C. je v zájmu dítěte. Kromě toho, vezme-li se v úvahu skutečnost, že okresní soud vyslechl C. pouze jeden měsíc před rozhodnutím zemského soudu a že spis obsahoval detailní záznam z tohoto výslechu, nebyl zemský soud povinen vyslechnout C. znovu.

65. Komise usoudila, že řízení před Okresním soudem v Mettmannu a před Zemským soudem ve Wuppertalu, posuzováno jako celek, nevyhovovalo požadavkům spravedlivého a veřejného projednání s ohledem na nedostatek psychologického znaleckého posudku a na skutečnost, že zemský soud neprovedl další projednání.

66. Soud připomíná, že přípustnost důkazu je především záležitostí, kterou upravuje vnitrostátní právo, a že zpravidla je na vnitrostátních soudech, aby vyhodnotily důkazy, jež mají k dispozici. Úkolem Soudu podle Úmluvy je spíše ujistit se o tom, zda řízení jako celek, včetně způsobu, jakým byly shromážděny důkazy, bylo spravedlivé (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ve věci Schenk v. Švýcarsko ze dne 12. července 1988, Serie A č. 140, str. 29, § 45 a 46 a rozsudek ve věci H. v. Francie ze dne 24. října 1989, Serie A č. 162–A, str. 23, § 60–61).

Soud s přihlédnutím ke svým nálezům ohledně článku 8 (viz výše odstavce 52–53) se domnívá, že v daném případě kvůli neexistenci psychologického znaleckého posudku a kvůli tomu, že zemský soud nevedl další ústní jednání, ačkoliv podle názoru Soudu nastolilo stěžovatelovo odvolání faktické a právní otázky, které nelze adekvátně řešit na základě písemného materiálu, který má Soud k dispozici, řízení jako celek nespĺňovalo požadavky na spravedlivé a veřejné projednání ve smyslu článku 6 § 1. Proto bylo toto ustanovení porušeno.

IV. Aplikace článku 41 Úmluvy

67. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přiznává Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

68. Stěžovatel požadoval 90 000 německých marek (DEM) jako náhradu morální újmy vyvolané úzkostí a stresem, které prožíval v důsledku odepření kontaktu se svým synem od roku 1991. Poukazoval na to, že ztrátu dítěte nelze přeměřovat penězi. Stěžovatel pokládal za velice obtížné smířit se s tím, že mu bylo zabráněno, nejprve matkou a poté soudy a orgány

pro mladistvé, ujmout se role odpovědného otce svého syna a pomáhat mu, kdykoliv to bylo třeba. Jelikož se nemohl se svým utrpením vyrovnat, musel vyhledat psychologickou pomoc.

69. Vláda se k tomu nevyjádřila.

70. Soud pokládá za nemožné tvrdit, že by relevantní rozhodnutí byla odlišná, kdyby bylo k porušení Úmluvy nedošlo. Soud se však domnívá, že nemůže učinit závěr, že by v takovém případě z toho stěžovateli nevznikl žádný praktický užitek. I když se stěžovatel stal obětí procesních pochybení, ta byla úzce spojena se zásahem do jednoho z nejdůležitějších soukromých práv, a to do práva na respektování rodinného života. Podle názoru Soudu nelze vyloučit, že kdyby byl stěžovatel více zapojen do rozhodovacího procesu, bylo by se mu možná dostalo většího zadostiučinění, což by bylo mohlo změnit jeho budoucí vztah k dítěti. V tomto ohledu stěžovatel jistě utrpěl reálnou ztrátu příležitosti, což si vyžaduje finanční kompenzaci. Kromě toho stěžovatel nepochybně utrpěl morální újmu ve formě úzkosti a stresu.

71. Soud dospívá k závěru, že stěžovatel utrpěl určitou morální újmu, kterou nelze dostatečně vykompenzovat nálezem porušení Úmluvy. Žádný z výše uvedených faktorů nelze přesně kvantifikovat. Při vyhodnocení na základě ekvity, tak jak to vyžaduje článek 41, Soud stěžovateli přiznává částku 35 000 DEM.

B. Náklady a výdaje

72. Stěžovatel dále požadoval částku 12 584,26 DEM jako náhradu nákladů a výdajů, jež vynaložil před německými soudy a před orgány Úmluvy (z nichž 10 049,45 se požaduje na úhradu řízení před orgány Úmluvy).

73. Jestliže Soud nalezne, že byla porušena Úmluva, může stěžovateli přiznat nejen úhradu nákladů a výdajů vynaložených před orgány Úmluvy, ale také náhradu nákladů a výdajů vynaložených před vnitrostátními orgány za účelem nápravy porušení (viz zejména rozsudek ve věci Hertel v. Švýcarsko ze dne 25. srpna 1998, Reports 1998–VI, str. 2334, § 63). V daném případě s přihlédnutím k předmětu řízení před německými soudy a k tomu, o co se před nimi jednalo, je stěžovatel oprávněn požadovat úhradu nákladů a výdajů vynaložených před těmito soudy spolu s úhradou nákladů a výdajů vynaložených při řízení před Komisí a před Soudem. Soud shledává, že tyto náklady a výdaje jsou prokázány a že byly skutečně a nutně vynaloženy a že jsou přiměřené co do jejich výše (viz, mimo jiné, Immobiliare Saffi v. Itálie /GC/, č. 22774/93, § 79, ECHR 1999–V).

Za těchto okolností pokládá Soud za vhodné přiznat stěžovateli požadovanou částku 12 584,26 DEM.

C. Úroky z prodlení

74. Podle informací, jež má Soud k dispozici, činí zákonná úroková míra aplikovatelná v Německu ke dni přijetí tohoto rozsudku 4 % ročně.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD

1. Konstatuje třinácti hlasy ku čtyřem, že byl porušen článek 8 Úmluvy;
2. Konstatuje jednomyslně, že nebyl porušen článek 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8;
3. Konstatuje třinácti hlasy ku čtyřem, že byl porušen článek 6 § 1 Úmluvy;
4. Konstatuje jednomyslně,
 - (a) že žalovaný stát je povinen zaplatit stěžovateli do tří měsíců spolu s jakoukoliv daní z přidané hodnoty, jež může být splatná:
 - (i) 35 000 DEM (třicet pět tisíc německých marek) jako náhradu morální újmy;
 - (ii) 12 584,26 DEM (dvanáct tisíc pět set osmdesát čtyři německých marek a dvacet šest pfennigů) jako náhradu nákladů a výdajů;
 - (b) že po uplynutí výše uvedené lhůty tři měsíců až do vyrovnání budou splatné prosté úroky o roční úrokové míře 4 %;
5. Zamítá jednomyslně zbývající část stěžovatelova požadavku na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoéveno v anglickém a ve francouzském jazyce a vyhlášeno písemně dne 13. července 2000 v souladu s ustanovením 77 § 2 a 3 Jednacího řádu Soudu.

Maud de BOER–BUQUICCHIOVÁ
zástupce tajemníka Soudu

Luzius WILDHABER
předseda

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

DRUHÁ SEKCE

26. října 2004

VĚC KONEČNÝ

(Rozsudek ve věci Konečný v. Česká republika)

Evropský soud pro lidská práva – Druhá sekce (dále jen „Soud“), zasedající jako senát, který tvořili soudci A.B. Baka, předseda, G. Bonello, L. Loucaides, K. Jungwiert, W. Thomassenová, M. Ugrekhelidze, A. Mularoniová a dále paní S. Dolléová, tajemnice sekce, na neveřejném jednání dne 5. října 2004 vynesl uvedeného data následující rozsudek:

POSTUP

1. Případu předcházely tři stížnosti (č. 47269/99, 64656/01 a 65002/01) proti České republice, předložené Soudu podle článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) českým občanem panem Lubomírem Konečným (dále jen „stěžovatel“) ve dnech 4. března 1999 a 11. září a 12. prosince 2000.

2. Ve své stížnosti č. 64656/01 byl stěžovatel zastoupen panem Hrozou, advokátem vykonávajícím praxi v Brně. Českou vládu (dále jen „Vláda“) zastupoval její zástupce pan Vít A. Schorm z Ministerstva spravedlnosti.

3. Dne 16. dubna 2002 Soud rozhodl postoupit stížnost Vládě. Podle ustanovení článku 29 § 3 Úmluvy Soud rovněž rozhodl posoudit meritum stížnosti současně s její přípustností.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

4. Stěžovatel se narodil v roce 1948 a žije v Brně.

A. Skutečnosti před 18. březnem 1992, dnem vstupu v platnost Úmluvy ve vztahu k České republice

5. Dne 3. února 1989 podal stěžovatel u Městského soudu v Brně žalobu na ochranu své osobnosti proti svému tchánovi a tvrdil, že byla dotčena jeho čest a dobrá pověst. Požádal soud, aby zakázal žalovanému zmiňovat se písemně, slovně či jiným způsobem, že trpí duševní nemocí, poruchou a úchylnkou a že jeho chování se vyznačuje symptomy duševní nemoci.

6. První ústní jednání bylo nařizováno na 28. dubna 1989, avšak bylo odročeno na 19. května 1989. Další ústní jednání se konalo 30. června 1989. Podle stěžovatele soud nejednal 28. dubna a 9. a 30. června 1989. Tři ústní jednání nařizovaná na 14. července, 25. srpna a 22. září 1989 se nekonala, protože strany nebyly včas obeslány nebo se nemohly zúčastnit.

Dvě další ústní jednání se konala ve dnech 11. října 1989 a 23. února 1990. Podle Vlády byl stěžovatelův advokát řádně obeslán k ústním jednáním na dny 14. července a 22. září 1989.

7. Dne 30. ledna 1990 bylo ústní jednání nařizeno na 23. února 1990. Dne 12. března 1990 byl stěžovatel vyzván, aby se dostavil k soudu, avšak neuchýlil se tak. Dne 2. května 1990 stěžovatel požádal, aby soudci senátu městského soudu byli vyloučeni z posuzování jeho případu. Dne 2. července 1990 informoval stěžovatel na žádost městského soudu ze dne 22. června 1990 soud, že trvá na vyloučení všech tří členů senátu z posuzování jeho případu. Dne 12. září 1990 Krajský soud v Brně vyloučil předsedu senátu.

8. Dne 20. listopadu 1990 stěžovatel požádal, aby jeho bývalá manželka byla uvedena jako žalovaná. Současně změnil svou původní žalobu, v níž požadoval vydat vůči žalovaným příkaz, který by jim zakázal slovní útoky na jeho osobu a nařídil jim vyplatit mu jako náhradu škody částku 50 000 CZK (1592 EUR).

9. Dne 12. března 1991 se měl konat výslech stěžovatele v souvislosti s jeho námitkou vůči soudcům senátu městského soudu z důvodů podjatosti. Stěžovatel se nedostavil. Dostavil se k soudu 28. března 1991 a vysvětlil, že pobýval v zahraničí a mohl se zúčastnit pouze řízení až od 29. dubna 1991

10. Dopisem ze dne 19. dubna 1991 uznal předseda krajského soudu, že v řízení došlo k průtahům.

11. Dne 3. května 1991 informoval stěžovatel ústně nového předsedu senátu městského soudu, že stále trvá na vyloučení dalších dvou členů senátu z projednávání případu.

12. Podle stěžovatele se od roku 1991 do roku 1995 nekonalo u soudu žádné ústní jednání. Kromě toho byla od roku 1991 projednávána jeho žaloba jediným soudcem.

B. Skutečnosti po 18. březnu 1992

13. Mezi 15. lednem a 26. srpnem 1992 byl spis postoupen Krajskému státnímu zastupitelství v Brně v souvislosti s trestním oznámením stěžovatele proti žalovaným.

14. Dne 12. října 1992 stěžovatel informoval, že se bude moci dostavit k soudu 6. listopadu 1992.

15. Dne 11. prosince 1992 vyhověl městský soud žádosti stěžovatele ze dne 20. listopadu 1990, aby jeho bývalá manželka byla uvedena jako žalovaná. Téhož dne přijal soud mezitímní opatření, které stěžovatel požadoval 12. srpna 1991, a nařídil žalovaným, aby upustili od všech písemných a verbálních útoků na stěžovatele a od všech dalších jednání, jež by jej mohla ponižovat.

16. Ve dnech 6. a 15. ledna 1993 se žalovaní odvolali proti mezitímnímu opatření, což mělo za následek, že dne 3. února 1993 musel být spis postoupen krajskému soudu.

17. Dopisem ze dne 18. října 1993 předseda krajského soudu uznal po stěžovatelově stížnosti ze dne 13. října 1993, že v řízení dochází k průtahům, a ujistil jej, že městský soud opětovně přistoupí k posuzování jeho případu v listopadu 1993.

18. Dne 7. června 1995 obvinil stěžovatel soudce krajského soudu pro podjatost v souvislosti s nepřiměřenými průtahy v řízení. Požádal, aby byl případ převeden k jinému krajskému soudu.

19. Dne 11. července 1995 zrušil krajský soud mezitímní opatření a vrátil případ městskému soudu. Rozhodnutí bylo přijato soudcem, o jehož vyloučení bylo požádáno 7. června 1995.

20. Dne 3. září 1995 vyzval městský soud stěžovatele, aby doplnil svou žádost o mezitímní opatření. Ten tak učinil 30. října 1995.

21. Stěžovatel tvrdí, že dne 11. prosince 1995 předseda krajského soudu shledal opodstatněnou jeho stížnost na údajná protiprávní jednání krajského soudu prováděná vyloučeným soudcem.

22. Dne 8. ledna 1996 vyzval městský soud stěžovatele, aby doplnil podstatu své žaloby na ochranu jeho osobnosti. Ten tak učinil 14. února 1996, přičemž současně rozšířil svůj požadavek na náhradu škody na 30 000 CZK (955 EUR).

23. Dne 21. května 1996 proběhlo u městského soudu ústní jednání, při němž stěžovatel vzal zpět svou žalobu jakož i žádost ze dne 12. srpna 1991 o mezitímní opatření. Ponechal však své žádosti z 20. listopadu 1990 a 14. února 1996 a požádal, aby bylo přijato další mezitímní opatření. Soud jednání odročil, aniž by stanovil nové datum

24. Dne 8. července 1996 stěžovatel požádal, aby řízení bylo přerušeno a aby důkazy, které již byly získány v trestním řízení zahájeném žalovanými pro pomluvu, byly založeny do spisu.

25. Dne 27. prosince 1996 obvinil stěžovatel samosoudkyni z podjatosti a tvrdil, že je odpovědná za průtahy v řízení. Požádal, aby jeho případ byl přenesen na jiný soud. Dne 28. prosince 1996 stěžovatel napadl nestrannost soudce krajského soudu, jakož i krajský soud jako celek, a požádal, aby jeho případ byl přenesen na Krajský soud v Ostravě.

26. Dne 15. dubna 1997 Krajský soud v Brně – jak tvrdí stěžovatel – ponechal bez povšimnutí jeho námitku podjatosti, potvrdil rozhodnutí městského soudu ze dne 10. října 1996, jelikož v důsledku stěžovatelova stažení jeho žaloby dne 21. května 1996 bylo přerušeno

no řízení ohledně jeho původní žaloby a jeho žádosti o mezitímní opatření z 12. srpna 1991. Soud zrušil zbývající část rozhodnutí městského soudu. Téhož dne krajský soud rozhodl, že samosoudkyně zabývající se stěžovatelovým případem nebude z řízení vyloučena.

27. Dne 11. listopadu 1997 se konalo další ústní jednání u městského soudu a poté bylo odročeno. Během tohoto jednání požádal stěžovatel o souhlas změnit své požadavky z 20. listopadu 1990 a ze 14. února 1996, přičemž zvýšil požadavek na náhradu škody. Datum nového ústního jednání nebylo stanoveno.

28. Stěžovatel tvrdí, že během celého roku 1998 zůstal soud nečinný.

29. Dne 19. ledna 1998 podal stěžovatel ústavní stížnost, v níž si stěžoval na průtahy v řízení. Dne 3. února 1998 jej Ústavní soud informoval, že v takovémto řízení je obligatorní právní zastoupení. Podle stěžovatele však on právní zastoupení měl, ale jeho advokát nepodal řádnou ústavní stížnost včas, takže Ústavní soud zamítl jeho původní odvolání dne 24. března 1998 pro formální nedostatky.

30. Dne 20. března 1998 dal městský soud souhlas stěžovateli, aby změnil své požadavky v souladu s jeho žádostmi ze 14. února 1996 a 11. listopadu 1997 ohledně meritů jeho žaloby na ochranu jeho osobnosti a aby zvýšil svůj požadavek na náhradu škody.

31. Podle stěžovatele odročil soud ústní jednání z 19. května 1998 kvůli neomluvené absenci advokáta žalovaných. Datum nového ústního jednání nebylo stanoveno.

32. Dne 10. listopadu 1998 podal stěžovatel druhou ústavní stížnost, kde tvrdil, že řízení trvá nepřiměřeně dlouhou dobu.

33. Dne 12. listopadu 1998 vyhověl městský soud následně stěžovatelově žádosti z 19. května 1998 změnit jeho žalobu v modifikované verzi. Dne 17. listopadu 1998 nařídil soud ústní jednání na 15. prosince 1998. To však bylo odročeno, aniž by bylo stanoveno nové datum, jelikož spis bylo třeba zaslat Vrchnímu soudu v Olomouci, který měl projednat stěžovatelovu námitku vůči soudcům krajského soudu pro podjatost. Téhož dne podal stěžovatel stížnost, v níž napadl průtahy, samosoudce, celý městský soud a krajský soud pro podjatost a požádal, aby byl jeho případ přenesen na jiný soud.

34. Dne 26. listopadu 1998 byl spis postoupen Ústavnímu soudu, který projednal druhou stěžovatelovu ústavní stížnost.

35. Stěžovatel tvrdí, že během celého roku 1999 se nekonalo žádné ústní jednání.

36. Dne 1. března 1999 Ústavní soud zamítl druhou ústavní stížnost stěžovatele pro nevyčerpání vnitrostátních opravných prostředků, protože stěžovatel si nestěžoval od 11. prosince

1995 na průtahy v řízení předsedovi krajského soudu. Spis byl vrácen městskému soudu 5. března 1999.

37. Dne 5. května 1999 krajský soud opětovně rozhodl nevyločit samosoudce z posuzování stěžovatelova případu.

38. Dne 28. června 1999 podal stěžovatel třetí ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí.

39. Následujícího dne se konalo u městského soudu další ústní jednání. Bylo odročeno na 2. září 1999, protože žalovaní se jej nemohli zúčastnit.

40. Dne 2. srpna 1999 předložil stěžovatel čtvrtou ústavní stížnost, tentokrát proti rozhodnutí vrchního soudu z 31. března 1999, jímž byla zamítnuta jeho žádost o vyloučení soudců krajského soudu z řízení.

41. Při ústním jednání, které se konalo 2. září 1999, stěžovatel opětovně napadl samosoudce pro podjatost. Proto musel být spis zaslán krajskému soudu, který 26. ledna 2000 stěžovatelův návrh zamítl.

42. Ve dnech 17. února a 15. března 2000 si stěžovatel stěžoval na průtahy v řízení před Ústavním soudem ohledně jeho dalších ústavních stížností předložených ve dnech 28. června a 2. srpna 1999.

43. Dne 24. února 2000 předložil stěžovatel pátou ústavní stížnost, kterou napadl rozhodnutí krajského soudu ze dne 26. ledna 2000, zamítající jeho žádost o vyloučení samosoudce.

44. Ústní jednání 21. března 2000 bylo zrušeno pro stěžovatelovo onemocnění.

45. Dne 30. března 2000 informoval předseda Ústavního soudu stěžovatele, že soudce zpravodaj vyřizující jeho třetí ústavní stížnost je nemocen a musí rezignovat na své funkce. Ujistil stěžovatele, že bude určen nový soudce zpravodaj.

46. Ústní jednání nařízené na 30. května 2000 bylo odročeno na 3. října 2000. Při druhém ústním jednání vyslechl soud svědky. Jednání bylo odročeno na 7. listopadu 2000.

47. Dne 18. září 2000 stěžovatel opětovně změnil svou žalobu na ochranu své osobnosti.

48. Dne 3. října 2000 zamítl Ústavní soud stěžovatelovu pátou ústavní stížnost, jelikož civilní řízení dosud nebylo ukončeno a stěžovatel bude mít možnost odvolat se proti meritornímu rozsudku, až bude přijat.

49. Téhož dne se konalo ústní jednání před městským soudem. Další ústní jednání bylo nařízeno na 7. listopadu 2000 po stěžovatelově žádosti, aby pokračoval výslech žalovaných.

50. Dne 26. října 2000 byl stěžovatel informován, že ústní jednání před městským soudem nařízené na 7. listopadu 2000 se bude konat 5. prosince 2000, protože advokáti žalovaných se jej nemohou zúčastnit. Téhož dne městský soud obnovil posuzování stěžovatelova případu. Další ústní jednání bylo nařízeno na 20. února 2001.

51. Dne 12. prosince 2000 byl spis znovu zaslán Ústavnímu soudu v souvislosti se stěžovatelovou třetí ústavní stížností. Vrácen byl 13. února 2001.

52. Ústní jednání nařízené na 20. února 2001 bylo odročeno na 3. dubna 2001 a poté na 3. května 2001. Stěžovatel byl o tom informován 22. března 2001.

53. Dne 29. května 2001 zamítl Ústavní soud stěžovatelovu čtvrtou ústavní stížnost. Jeho třetí ústavní stížnost byla zamítnuta 12. června 2001.

54. Dne 14. května 2002 předložil stěžovatel městskému soudu žádost o souhlas s modifikací merita své žaloby. Dne 16. dubna 2003 soud odmítl tuto modifikaci povolit.

55. Dne 30. května 2003 si stěžovatel stěžoval na průtahy v řízení předsedovi městského soudu. Ten mu odpověděl 4. června 2003, že shledává stížnosti neopodstatněnými.

56. Mezitím, dne 3. června 2003, proběhlo ústní jednání u městského soudu. Dne 1. července 2003 požádal městský soud stěžovatele, aby upravil do 15 dnů svou žalobu v jejích pozměněných verzích schválených soudem ve dnech 20. března a 12. listopadu 1998 a 3. října 2003. Ve své odpovědi ze dne 24. července 2003 stěžovatel trval na tom, že jeho žaloba byla předložena v řádné formě a uváděla všechny relevantní záležitosti.

57. Ve svém dopise ze dne 4. června 2003 adresovaném stěžovateli místopředseda krajského soudu připustil, že v řízení došlo k průtahům.

58. Dne 23. září 2003 předložil stěžovatel své písemné připomínky o stavu řízení městskému soudu. Téhož dne požádal soud stěžovatele, aby upravil svou žalobu do 30 dnů předložením prohlášení o relevantních skutečnostech a důkazech. Stěžovatel odpověděl 5. listopadu 2003.

59. Dne 20. listopadu 2003 se konalo u městského soudu ústní jednání, při kterém soud schválil dohodu o smírném urovnání, jehož bylo mezi stranami dosaženo.

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy z důvodu délky řízení

60. Stěžovatel si stěžoval, že délka řízení byla neslučitelná s požadavkem „přiměřené lhůty“ ve smyslu článku 6 § 1 Úmluvy. Podle stěžovatele byly průtahy způsobeny tím, že příslušné soudy nebyly nestranné. Stěžovatel rovněž tvrdil, že Ústavní soud tím, že zamítl jeho

první a druhou ústavní stížnost, v nichž kritizoval průtahy v řízení, jej připravil o poslední vnitrostátní právní prostředek nápravy v rozporu s článkem 13 Úmluvy.

Stěžovatel dodal, že délka řízení před Ústavním soudem o jeho třetí a čtvrté ústavní stížnosti jej připravila o účinné právní prostředky nápravy proti rozhodnutím nižších soudů.

Relevantní část článku 6 § 1 Úmluvy zní takto:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě ... a v přiměřené lhůtě projednána ...“

61. Vláda s argumenty stěžovatele nesouhlasila.

62. Soud konstatuje, že období, které je třeba vzít v úvahu, započalo až 18. března 1992, kdy uznání práva na individuální stížnost Českou a Slovenskou Federativní Republikou, již je Česká republika jedním ze sukcesorských států, se stalo účinným. Avšak při posuzování přiměřenosti času, který uplynul po tomto datu, je třeba vzít v úvahu stav řízení v té době.

63. Posuzované období skončilo 20. listopadu 2003. Trvalo tudíž jedenáct let, osm měsíců a dva dny.

A. Připustnost

64. Podle článku 35 § 1 Úmluvy může Soud záležitost projednávat až poté, kdy byly vyčerpány všechny vnitrostátní právní prostředky nápravy.

65. Vláda tvrdila, že na stěžovatele nelze pohlížet, jako by vyčerpal všechny dosažitelné vnitrostátní právní prostředky nápravy ohledně jeho stížnosti na délku řízení. Vláda uvedla, že správní hierarchické stížnosti na délku řízení mohly být předloženy předsedovi příslušného soudu, předsedovi vyššího soudu nebo Ministerstvu spravedlnosti a že tento systém byl doplněn možností podání ústavních stížností. Podle Vlády, i když nebyl Ústavní soud oprávněn zabývat se otázkou peněžní nebo nepeněžní škody způsobené průtahy v řízení, mohl stěžovatel podat žalobu na náhradu škody proti státu podle zákona o odpovědnosti státu č. 82/1998 Sb. V této souvislosti se vláda odvolala na relevantní judikaturu Ústavního soudu.

66. Stěžovatel s argumenty Vlády nesouhlasil.

67. Soud připomíná, že v českém právu neexistoval žádný účinný právní prostředek nápravy ke stěžování si na délku civilního řízení (Hartman v. Česká republika, č. 53341/99, § 84, ECHR 2003–VIII). Proto Soud konstatuje, že nebylo prokázáno, že stěžovatel měl k dispozici nějaký právní prostředek nápravy, který by mu byl umožnil předložit svou stížnost podle článku 6 § 1 Úmluvy vnitrostátním orgánům. Proto nelze tuto část stížnosti prohlásit za nepřipustnou pro nevyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy.

68. Vláda dodala, že řízení o stěžovatelově třetí a čtvrté ústavní stížnosti nespádá pod rozsah článku 6 § 1 Úmluvy, jelikož jejich výsledek není rozhodující pro občanská práva a závazky stěžovatele. Stěžovatel opíral své námitky proti podjatosti soudců o způsob, jakým postupovali. Avšak v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu a s ustanovením § 14 odst. 4 občanského soudního řádu důvody k vyloučení soudce nemusí být nutně spojeny s postupem soudce. Jeho argumenty v jeho třetí a čtvrté ústavní stížnosti byly tudíž *prima facie* v rozporu s relevantní legislativou a rozhodnutí Ústavního soudu nemohla ovlivnit průběh řízení.

69. Soud se domnívá, že stěžovatel využil vhodných procesních prostředků, aby hájil svá práva podle článku 6 § 1 Úmluva a/nebo relevantních práv podle Listiny základních práv a svobod, která jsou integrální částí českého právního řádu a mají přednost před každým odporujícím zákonným ustanovením. Navíc podle judikatury Soudu se článek 6 § 1 aplikuje na řízení před Ústavním soudem (viz Krčmář a další v. Česká republika,^{*)} č.35376/97, § 36, 3. března 2000 s dalšími odkazy). Proto tento úsek stížnosti nelze prohlásit za neslučitelný *ratione materiae*, nýbrž je třeba mít za to, že tvoří část posuzovaného období.

70. Soud konstatuje, že tato část stížnosti není zjevně nepodložená ve smyslu článku 35 § 3 Úmluvy. Soud dále dospívá k závěru, že není ani nepřipustná ze žádných jiných důvodů. Proto musí být prohlášena za přípustnou.

B. Meritum věci

71. Vláda tvrdila, že případ je poněkud složitý v důsledku četných stěžovatelových modifikací jeho původní žaloby. Kromě toho sám stěžovatel přispěl k průtahům v řízení tím, že opakovaně obviňoval různé soudce z podjatosti, a tím, že se nezúčastnil několika ústních jednání před městským soudem. Řízení bylo rovněž prodloužováno různými procesními úkony v trestním řízení zahájeném stěžovatelem proti jeho bývalé manželce a členům její rodiny pro pomluvu. Navíc žalovaní byli do určité míry odpovědní za průtahy v řízení. Vláda připustila, že v řízení došlo k určitým zdržením, avšak zastávala názor, že tato zdržení nebyla zapříčiněna chováním státních orgánů zúčastněných na případu stěžovatele.

72. Stěžovatel s argumenty Vlády nesouhlasil.

73. Soud připomíná, že přiměřenost délky řízení musí být posuzována ve světle okolností případu a s odkazem na kritéria zakotvená v jeho judikatuře, zejména na složitost případu, chování stěžovatele a relevantních orgánů a na to, oč se stěžovateli ve sporu jednalo (viz, mimo jiné, Frydlander v. Francie /GC/, č. 30979/96, § 43, ECHR 2000–VII).

^{*)} Viz Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu – Přílohový sešit XXIII/2000, Rozhodnutí ES o stížnosti č. 35376/97, str. 11.

74. Soud se domnívá, že i když byl případ poněkud složitý, zejména s přihlédnutím ke stěžovatelovým opakovaným změnám jeho původní žaloby, nelze říci, že toto samo o sobě ospravedlňovalo celkovou délku řízení.

75. Soud se domnívá, že i když byl stěžovatel odpovědný za průtahy způsobené jeho opakovanými stížnostmi na různé soudce zúčastněné na jeho případu pro podjatost a jeho neúčastí na ústních jednáních městského soudu při mnoha příležitostech, nelze mít za to, že přispěl k prodloužení řízení rozhodujícím způsobem.

76. Pokud jde o chování soudních orgánů, Soud konstatuje, že ústní jednání byla konána v pravidelných intervalech. Soud se však domnívá, že vnitrostátní soudy těchto příležitostí nevyužily účinně k tomu, aby dospěly v případě ke konečnému řešení. Soud poznamenává, že od 18. října 1993 do 7. června 1995 nedošlo v řízení k žádnému pokroku a že toto zdržení nebylo Vládou uspokojivě vysvětleno (viz výše odstavce 17–19). Soud dále poznamenává, že krajskému soudu zabralo více než dva roky a pět měsíců, než zrušil mezitímní opatření přijatá městským soudem (viz výše odstavce 15 a 19). Dalších sedm měsíců uplynulo mezi 15. dubnem 1997, dnem, kdy krajský soud potvrdil rozhodnutí městského soudu z 10. října 1996, a 11. listopadem 1997, kdy se u městského soudu konalo ústní jednání. Kromě toho městskému soudu trvalo téměř šest měsíců, než rozhodl o žádosti stěžovatele ze dne 19. května 1998 o souhlas změnit meritum své žaloby (viz výše odstavec 30).

Soud dále konstatuje, že od 14. května 2002 do 16. dubna 2003 zůstal městský soud nečinný. Závěrem Soud poznamenává, že Ústavnímu soudu trvalo jeden rok, jedenáct měsíců a jeden den, jakož i jeden rok, deset měsíců a deset dní, než rozhodl o stěžovatelově třetí a čtvrté ústavní stížnosti (viz výše odstavce 38, 40 a 53). K těmto zdržením Vláda nepodala žádné vysvětlení.

77. V důsledku toho Soud dospěl k závěru, že celkovou dobu jedenácti let, osmi měsíců a dvou dnů nelze pokládat za uspokojující požadavek „přiměřené lhůty“ ve smyslu článku 6 § 1 Úmluvy. Soud nepokládá za nezbytné rozhodovat o tvrzení stěžovatele, že průtahy v řízení byly zapříčiněny podjatostí soudů zúčastněných na jeho případě.

78. Výše uvedené úvahy jsou postačující pro to, aby Soudu umožnily učinit závěr, že stěžovatelův případ nebyl projednán v přiměřené lhůtě. Proto byl porušen článek 6 § 1 Úmluvy.

79. Ve světle výše uvedeného rozhodnutí se Soud domnívá, že je vhodnější zaměřit se na stěžovatelovo tvrzení ohledně délky řízení před Ústavním soudem o jeho třetí a čtvrté ústavní stížnosti podle článku 13 z toho hlediska, zda stěžovatel měl či neměl účinný právní prostředek nápravy stěžovat si na délku řízení obecně.

II. Údajné porušení článku 13 Úmluvy

80. Stěžovatel si dále stěžoval na skutečnost, že Ústavní soud zamítnutím jeho první a druhé ústavní stížnosti z 19. ledna a z 10. listopadu 1998, v nichž si stěžoval na průtahy v řízení, jej zbavil posledního vnitrostátního právního prostředku nápravy, který měl k dispozici. Tím došlo k porušení článku 13 Úmluvy, který zní takto:

„Každý, jehož práva a svobody přiznané touto Úmluvou byly porušeny, musí mít účinné právní prostředky nápravy před národním orgánem, i když se porušení dopustily osoby při plnění úředních povinností.“

81. Vláda s argumenty stěžovatele nesouhlasila.

A. Přípustnost

82. Soud poznamenává, že tato stížnost souvisí se stížností stěžovatele podle článku 6 posuzovanou výše, včetně jeho stížností na délku řízení ohledně jeho třetí a čtvrté ústavní stížnosti. Proto musí být tato stížnost rovněž prohlášena za přípustnou.

B. Meritum věci

83. Soud připomíná, že článek 13 zaručuje účinný právní prostředek nápravy před vnitrostátním orgánem pro údajné porušení požadavku podle článku 6 § 1 projednat případ v přiměřené lhůtě (viz *Kudla v. Polsko /GC/, č. 30210/96, § 156, ECHR 2000–XI*).

84. V daném případě si stěžovatel stěžoval ve své první a druhé ústavní stížnosti na průtahy v řízení na ochranu jeho osobnosti.

85. Soud se již zabýval stížnostmi proti České republice vyvolávajícími analogické otázky s otázkou, jež byla nastolena v tomto případě, a nalezl porušení článku 13 Úmluvy (viz výše zmíněný případ *Hartman v. Česká republika, § 81–84*). Soud posoudil stávající stížnost a konstatuje, že Vláda neuvedla žádné skutečnosti nebo okolnosti, které by mohly vést k odlišnému závěru.

86. Proto se Soud domnívá, že v daném případě došlo k porušení článku 13 Úmluvy z toho důvodu, že neexistuje právní prostředek nápravy podle vnitrostátního práva, s jehož pomocí by byl stěžovatel mohl získat rozhodnutí potvrzující jeho právo na projednání jeho případu v přiměřené lhůtě, zaručené článkem 6 § 1 Úmluvy.

III. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy pro nespravedlnost řízení a článků 13 a 17 Úmluvy

87. Stěžovatel tvrdil, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivé projednání a jeho právo na účinný vnitrostátní právní prostředek nápravy Ústavním soudem v jeho rozhodnutích o ústavních stížnostech. V tomto ohledu se odvolal na články 6 § 1, 13 a 17 Úmluvy.

88. Vláda s argumenty stěžovatele nesouhlasila.

Přípustnost

89. Soud připomíná, že podle článku 19 Úmluvy je jeho povinností zajistit dodržování závazků přijatých smluvními stranami Úmluvy. Zejména pak není jeho funkcí zabývat se faktickými či právními omyly, jichž se údajně dopustily vnitrostátní soudy, pokud neporušily práva a svobody chráněné Úmluvou. Kromě toho, i když článek 6 Úmluvy zaručuje právo na spravedlivé projednání, nestanoví žádná pravidla o přípustnosti důkazů nebo o způsobu, jakým by měly být hodnoceny, což jsou primárně otázky pro regulaci vnitrostátním právem a vnitrostátními soudy (viz, mimo jiné, Garcia Ruiz v. Španělsko /GC/, č. 30544/96, § 28, ECHR 1999–I).

90. Soud se domnívá, že ve spisu k danému případu neexistuje nic, co by naznačovalo, že by Ústavní soud, když se zabýval ústavními stížnostmi stěžovatele, nebyl nestranný nebo že by řízení před ním bylo jinak nespravedlivé. Pouhá skutečnost, že stěžovatel není spokojen s výsledkem sporu, nemůže sama o sobě nastolit oprávněnou stížnost na porušení článku 6 Úmluvy.

91. Kromě toho neexistuje v materiálech, jež má Soud k dispozici, ani žádný náznak porušení článku 17 Úmluvy.

92. Z toho vyplývá, že tato část stížnosti je zjevně nepodložená ve smyslu článku 35 § 3 a musí být zamítnuta podle článku 35 § 4 Úmluvy.

IV. Další stížnosti stěžovatele

93. Stěžovatel si nakonec stěžoval, že v důsledku skutečnosti, že řízení na ochranu jeho osobnosti trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu, takže jej připravilo o adekvátní a účinnou právní ochranu, utrpěl škodu v řízení ohledně opatrovnictví svého syna, zahájeném u Městského soudu v Brně v roce 1991. Stěžovatel prohlásil, že byl obětí pomlouvačných prohlášení učiněných žalovanými před vnitrostátními justičními a jinými orgány jakož i před soukromými osobami, které se řízení zúčastnily. Podle stěžovatele soudy, které se účastnily opatrovnického řízení, neakceptovaly jeho opakované žádosti, aby mu bylo umožněno rozšířit jeho kontakty se svým synem, jemuž nedovolily vyjádřit jeho názory u soudů. V důsledku toho byla porušena stěžovatelova rodičovská práva a práva jeho syna garantovaná Úmluvou o právech dítěte a dalšími mezinárodními smlouvami.

Přípustnost

94. Soud se domnívá, že stěžovatelova stížnost nastoluje otázku podle článku 8 Úmluvy.

95. Soud však konstatuje, že stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní právní prostředky nápravy, jelikož tuto stížnost nepředložil Ústavnímu soudu.

96. Z toho vyplývá, že vnitrostátní právní prostředky nápravy nebyly ohledně této části stížnosti vyčerpany, jak požaduje článek 35 § 1. Proto musí být tato stížnost zamítnuta na základě článku 35 § 4 Úmluvy.

V. Aplikace článku 41 Úmluvy

97. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přiznává Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

98. Stěžovatel požadoval 80 000 euro (EUR) a 1 500 000 CZK (47 244 EUR) jako náhradu morální újmy, kterou utrpěl v důsledku prodlužované délky a nespravedlivosti řízení.

99. Vláda se domnívala, že stěžovatel neutrpěl žádnou hmotnou škodu v důsledku délky civilního řízení. Dále pak Vláda shledala jako přemrštěné stěžovatelovy požadavky ohledně morální škody.

100. Soud se domnívá, že stěžovatel musí být pokládán za osobu, jež utrpěla morální újmu, jakou je úzkost a frustrace, s ohledem na prodlužovanou délku řízení, což nelze dostatečně kompenzovat pouhým nálezem porušení. S ohledem na okolnosti případu a při zhodnocení na základě ekvity přiznává Soud stěžovateli z tohoto titulu celkovou částku 4500 EUR.

B. Náklady a výdaje

101. Stěžovatel dále požadoval 72 854 CZK (2295 EUR) jako náhradu nákladů a výdajů vynaložených u vnitrostátních soudů v řízení na ochranu jeho osobnosti a v dalších souvisejících řízeních, jakož i nákladů vynaložených před Soudem.

102. Vláda se domnívala, že požadované částky jsou přemrštěné, a tvrdila, že stěžovatel nespécifikoval žádné vynaložené právní náklady a výdaje. Vláda požádala Soud, pokud nalezne porušení článku 6 § 1 Úmluvy, aby přiznal stěžovateli nanejvýš 500 EUR jako náhradu jeho právních nákladů a výdajů.

103. Podle judikatury Soudu může být náhrada nákladů a výdajů přiznána pouze tehdy, byly-li skutečně a nezbytně vynaloženy stěžovatelem a jsou-li přiměřené co do výše. Aby mohly být uhrazeny, musí být vnitrostátní náklady a výdaje vynaloženy za tím účelem, aby se zabránilo nalezenému porušení nebo aby se získala náprava.

104. Soud konstatuje, že stěžovatel nepředložil žádné detaily ohledně požadovaných poplatků a dalších výdajů. Po posouzení na základě ekvity pokládá Soud za rozumné přiznat stěžovateli částku 450 EUR za náklady na poštovné a kopírování, které vynaložil při podávání a vyřizování své stížnosti.

C. Úroky z prodlení

105. Soud pokládá za vhodné, aby úroky z prodlení vycházely z marginální úrokové míry pro půjčky Evropské centrální banky, k níž by měly být připočteny tři procentní body.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. Prohlašuje stížnosti na délku řízení a na neexistenci účinných vnitrostátních právních prostředků nápravy v tomto ohledu za přípustné a zbývající část stížnosti za nepřipustnou;

2. Konstatuje, že byl porušen článek 6 § 1 Úmluvy;

3. Konstatuje, že byl porušen článek 13 Úmluvy, pokud jde o neexistenci vnitrostátního právního prostředku nápravy ohledně stížnosti na nepřiměřenou délku vnitrostátního řízení;

4. Konstatuje,

(a) že žalovaný stát je povinen zaplatit stěžovateli do tří měsíců ode dne, kdy se tento rozsudek stane konečným podle článku 44 § 2 Úmluvy, následující částky, které budou převedeny na měnu žalovaného státu kursem aplikovatelným v den vyrovnání, plus jakoukoliv daň, která bude splatná :

i) 4500 EUR (čtyři tisíce pět set euro) jako náhradu morální újmy;

ii) 450 EUR (čtyři sta padesát euro) jako náhradu nákladů a výdajů;

(b) že po uplynutí výše uvedených tří měsíců až do vyrovnání budou splatné prosté úroky z výše uvedených částek o sazbě rovnající se marginální úrokové míře pro půjčky Evropské centrální banky, k níž by měly být připočteny tři procentní body, a to během doby prodlení.

5. Zamítá zbývající část stěžovatelova požadavku na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno v anglickém jazyce a vyhlášeno písemně dne 26. října 2004 v souladu s ustanovením 77 § 2 a 3 Jednacího řádu Soudů.

S. DOLLÉOVÁ
tajemník

A. B. BAKA
předseda

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA
ČTVRTÁ SEKCE
1. června 2004
VĚC VALOVÁ, SLEZÁK A SLEZÁK
(Rozsudek ve věci Valová, Slezák a Slezák v. Slovensko)

Evropský soud pro lidská práva – Čtvrtá sekce (dále jen „Soud“), zasedající jako senát, který tvořili soudci Sir Nicolas Bratza, předseda, M. Pellonpää, V. Strážnická, J. Casadevall, R. Maruste, S. Pavlovski, L. Garlicki, E. Fura–Sandströmová a dále M. O’Boyle, tajemník sekce, po neveřejném zasedání dne 16. prosince 2003 a 11. května 2004 vynesl posledně uvedené data následující rozsudek:

POSTUP

1. Případu předcházela stížnost (č. 44925/98) proti Slovenské republice, předložená Soudu podle článku 34 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) třemi slovenskými občany, paní Nadinou Valovou, panem Vítem Slezákem a panem Askoldem Slezákem (dále jen „stěžovatelé“), dne 9. listopadu 1998.

2. Stěžovatelé byli zastoupeni panem J. Havlátem, zástupcem vykonávajícím praxi v Bratislavě. Vláda Slovenské republiky (dále jen „Vláda“) byla zastoupena panem V. Vršanským, svým zástupcem, kterého v této funkci nahradil pan P. Kresák.

3. Stěžovatelé zejména tvrdili, že bylo porušeno jejich právo na veřejné projednání před soudem a na pokojné užívání jejich majetku.

4. Stížnost byla přidělena druhé sekci Soudu (ustanovení 52 § 1 Jednacího řádu Soudu). V rámci této sekce byl vytvořen senát k posouzení případu (ustanovení 27 § 1 Úmluvy), jak stanoví článek 26 § 1 Jednacího řádu Soudu.

5. Dne 1. listopadu 2001 Soud změnil složení sekcí (ustanovení 25 § 1 Jednacího řádu Soudu). Tento případ byl přidělen nově složené Čtvrté sekci (ustanovení 52 § 1 Jednacího řádu Soudu).

6. Rozhodnutím ze dne 23. dubna 2002 prohlásil Soud stížnost za přípustnou.

7. Jak stěžovatelé, tak Vláda předložili připomínky k meritu věci (ustanovení 59 § 1 Jednacího řádu Soudu). Poté, co senát po konzultaci se stranami rozhodl, že není nutné ústní jednání o meritu věci (ustanovení 59 § 3 in fine), odpověděly strany vzájemně na své připomínky v písemné formě.

SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

I. Okolnosti případu

8. Dne 10. února 1992 vynesl Pozemkový úřad v Topolčanech dvě rozhodnutí vyhovující požadavkům stěžovatelů na restituci nemovitostí podle zákona o vlastnictví k půdě. Žalovaná strana se odvolala.

9. Dne 16. prosince 1993 Krajský soud Bratislava, pobočka v Nitře, zrušil tato rozhodnutí s odůvodněním, že v okamžiku vyvlastnění byla uvedená půda formálně ve vlastnictví soukromé společnosti vytvořené členy rodiny stěžovatelů. Zákon o vlastnictví k půdě však upravuje výlučně restituci majetku odňatého jednotlivcům. Krajský soud proto vrátil případ správnímu orgánu. Před rozhodnutím o případu se u krajského soudu konala dvě ústní jednání s odkazem na ustanovení § 250q občanského soudního řádu.

10. Mezitím, dne 13. listopadu 1992, uzavřeli stěžovatelé a další člen jejich rodiny dohodu se Západoslovenskou lesní správou. Podle této dohody se Západoslovenská lesní správa zavázala uvést do původního stavu, v souladu se zákonem o vlastnictví k půdě, různé nemovitosti vyvlastněné rodině stěžovatelů. Dne 26. listopadu 1992 schválil Pozemkový úřad v Topolčanech tuto dohodu podle ustanovení § 9 zákona o vlastnictví k půdě. Toto rozhodnutí se stalo konečným 18. prosince 1992.

11. Dne 17. června 1994 Pozemkový úřad v Topolčanech rozhodl obnovit řízení, jež vedlo k jeho rozhodnutí ze dne 26. listopadu 1992 podle ustanovení § 62 odst. 1 zákona o správním řízení z roku 1967. Rozhodnutí se odvolávalo na nález Krajského soudu Bratislava, pobočky v Nitře, ze dne 16. prosince 1993, podle něhož půda odejmutá příbuzným stěžovatelů nemůže být restituována na podle zákona o vlastnictví k půdě, jelikož již byla ve vlastnictví právnické osoby.

12. Dne 4. července 1997 se stěžovatelé odvolali prostřednictvím svých advokátů. Tvrdili, že nebyly zjištěny žádné relevantní nové skutečnosti a že rozhodnutí o obnově řízení nebylo ospravedlněno veřejným zájmem. Stěžovatelé dospěli k závěru, že neexistuje žádný právní titul pro to, aby řízení bylo obnoveno.

13. Dne 22. května 1995 potvrdilo Ministerstvo zemědělství rozhodnutí pozemkového úřadu ze dne 17. června 1994. V rozhodnutí se uvádělo, že nebyl shledán žádný důvod pro zrušení nebo změnu rozhodnutí pozemkového úřadu.

14. Stěžovatelé požádali o soudní přezkoumání rozhodnutí Ministerstva zemědělství. Dne 29. září 1995 Nejvyšší soud přerušil řízení proto, že nemá pravomoc přezkoumávat správní rozhodnutí procesní povahy. Přitom se odvolal na ustanovení § 248 odst. 2 občanského soudního řádu.

15. Rozhodnutím ze dne 8. června 1995 neschválil Pozemkový úřad v Topolčanech dohodu uzavřenou dne 13. listopadu 1992 s odůvodněním, že daný majetek byl odejmut právnic-

ké osobě a že podle zákona o vlastnictví k půdě může být navrácen pouze majetek, který byl původně ve vlastnictví jednotlivců.

16. Stěžovatelé se odvolali a tvrdili, že neexistuje důvod pro obnovu řízení a že půda byla odejmuta členům jejich rodiny.

17. Dne 30. ledna 1998 Krajský soud v Nitře potvrdil rozhodnutí pozemkového úřadu ze dne 8. června 1995. V rozsudku se uvádělo, že jediným bodem, o němž bylo třeba rozhodnout, byla otázka právní, a to zda žalobci byli oprávněni, ve smyslu § 4 zákona o vlastnictví k půdě, majetek získat. Soud poznamenal, že v rozsudku ze dne 16. prosince 1993 shledal, že majetek byl odejmut soukromé společnosti, jejímiž byli předci stěžovatelů členy a která byla právnickou osobou. Krajský soud dospěl k závěru, že stěžovatelé nemají aktivní legitimaci požadovat restituci podle zákona o vlastnictví k půdě.

18. Krajský soud dále poznamenal, že rozhodnutí o obnově řízení před správním orgánem nemůže být přezkoumáno soudem. Krajský soud rozhodl o případu bez ústního jednání s odkazem na § 250f občanského soudního řádu.

II. Relevantní vnitrostátní právo a praxe

A. Zákon o vlastnictví k půdě

19. Ustanovení § 4 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále jen „zákon o vlastnictví k půdě“), upravuje restituci nemovitého majetku jednotlivcům, od nichž byl převeden do státního vlastnictví v období od 25. února 1948 do 1. ledna 1990 způsobem uvedeným v § 6. Pokud takové osoby již nežijí, jejich právní nástupci jsou oprávněni k restituci za podmínek stanovených v § 4 odst. 2.

20. Ustanovení § 9 odst. 1 stanoví, že osoba oprávněná k restituci musí předložit svůj požadavek příslušnému pozemkovému úřadu a současně musí požádat o restituci od osoby nebo organizace, která danou nemovitost vlastní. Tato je pak povinna uzavřít do šedesáti dnů dohodu o převodu majetku na žadatele.

21. Podle ustanovení § 9 odst. 2 podléhá tato dohoda schválení příslušného pozemkového úřadu.

B. Zákon o správním řízení z roku 1967

22. Řízení před pozemkovými úřady je upraveno zákonem č. 71/1967 Sb., o správním řízení.

23. Podle ustanovení § 3 odst. 1, 3 a 4 jsou správní orgány povinny postupovat v souladu se zákonem a musí chránit zájmy státu, jakož i práva a zájmy občanů. Správní orgány jsou dále povinny posoudit zevrubně každý případ a použít všech dosažitelných prostředků za

účelem vyřešit jej správným způsobem. Skutečnosti, o něž se jejich rozhodnutí opírá, musí být spolehlivě zjištěny.

24. Ustanovení § 18 stanoví, že správní řízení může být zahájeno buď na žádost strany, nebo z úředního podnětu správního orgánu.

25. Podle ustanovení § 32 odst. 1 a 2 jsou správní orgány povinny zjistit relevantní skutečnosti přesným a vyčerpávajícím způsobem; přitom nejsou vázány návrhy stran. Rozsah a způsob, jakým mají být skutečnosti zjištěny, určí správní orgán.

26. Ustanovení § 46 stanoví, *inter alia*, že rozhodnutí správního orgánu musí být v souladu se zákonem a musí se opírat o skutečnosti, které byly spolehlivě zjištěny.

27. Podle ustanovení § 59 odst. 1 je odvolací správní orgán povinen přezkoumat správní rozhodnutí napadené odvoláním jako celek. Je-li to třeba, podnikne odvolací orgán další kroky, aby odstranil nedostatky předchozího řízení, které zjistil.

28. Ustanovení § 62 odst. 1 písm. a) stanoví, že správní řízení, v němž bylo učiněno konečné rozhodnutí, může být obnoveno na žádost strany, pokud existují nové skutečnosti nebo důkazy, které mohou podstatně ovlivnit rozhodnutí a které nemohly být posouzeny v původním řízení z důvodů, které nelze přičítat dotčené straně.

29. Podle ustanovení § 62 odst. 1 písm. b) může být správní řízení, v němž bylo učiněno konečné rozhodnutí, rovněž obnoveno, pokud rozhodnutí záviselo na posouzení předběžné otázky, o níž příslušný orgán rozhodl odchylně.

30. Ustanovení § 62 odst. 2 zmocňuje správní orgány k obnově řízení z důvodů uvedených v odstavci 1, pokud je přezkoumání konečného rozhodnutí v obecném zájmu.

31. Podle ustanovení § 62 odst. 3 nemůže být správní řízení obnoveno, jestliže účinek daného rozhodnutí opravňuje stranu, *inter alia*, k výkonu civilních práv, pokud dotčená strana získala tato práva v dobré víře.

32. Podle ustanovení § 63 odst. 3 a 4 může k obnově správního řízení dojít z podnětu strany nebo může být nařízena správním orgánem nejpozději do tří let od konečného rozhodnutí. Po uplynutí této tříleté lhůty může být řízení obnoveno tehdy, jestliže bylo rozhodnutí vydáno v důsledku trestného činu.

C. Občanský soudní řád

33. Zákonost některých rozhodnutí správních orgánů může být přezkoumána soudy v souladu s částí 5 občanského soudního řádu, která upravuje řízení před správními soudy.

34. Podle ustanovení § 248 odst. 2 písm. e) rozhodnutí správních orgánů, která jsou, *inter alia*, předběžné nebo procesní povahy, nemohou být soudy přezkoumávána.

35. Ustanovení § 249 odst. 2 stanoví, že žalobce musí uvést, kterou část správního rozhodnutí napadá, uvést důvody, pro které se domnívá, že je toto rozhodnutí nezákonné, a specifikovat rozhodnutí, kterého se snaží docílit.

36. Ustanovení § 250f zmocňuje soudy vynést v jednoduchých případech rozsudek bez předchozího ústního jednání, zejména nejsou-li pochybnosti o tom, že správní orgán zjistil fakta správně a že se jedná o otázku právní. Ve svém nálezu Pl. ÚS 14/98 ze dne 22. června 1998 Ústavní soud konstatoval, že ustanovení § 250f občanského soudního řádu je v rozporu s Ústavou a s článkem 6 § 1 Úmluvy. V důsledku toho pozbylo toto ustanovení účinnosti.

37. Podle ustanovení § 250q a 250r nemůže soud posuzující správní rozhodnutí toto rozhodnutí ani schválit, ani zrušit. Pokud nebylo rozhodnutí přijato podle ustanovení § 250f nebo pokud správní orgán nepřijal rozhodnutí uspokojující požadavek žalobce, může soud provést takové důkazy, jaké shledá nezbytnými. Jestliže soud rozhodnutí zruší, vrátí se případ zpět správnímu orgánu. Ten je pak vázán právním názorem vysloveným soudem.

D. Vnitrostátní praxe a akademické názory

38. Správní soudy jednající podle části 5 občanského soudního řádu nejsou zpravidla povinny posoudit z vlastního podnětu, zda je správní rozhodnutí v souladu se zákonem. Správní soudy jsou spíše povinny přezkoumat správní rozhodnutí ve světle argumentů žalobců. Ve svém rozsudku sp. zn. SŽ 88/95 ze dne 27. července 1995 Nejvyšší soud konstatoval, že situace je odlišná a že správní soud je oprávněn zrušit správní rozhodnutí dokonce i při neexistenci návrhu žalující strany v tomto smyslu, je-li dané rozhodnutí absolutně neplatné, tj. pokud správní orgán jednal s osobou, která nebyla aktivně legitimována.

39. Podle akademických názorů je důsledkem správního rozhodnutí schvalujícího smlouvu o restituci majetku podle ustanovení § 9 zákona o vlastnictví k půdě poskytnout právo dotčené straně vykonávat civilní práva ve smyslu ustanovení § 62 odst. 3 zákona o správním řízení. Řízení směřující k takovému rozhodnutí nemůže být tudíž obnoveno, jestliže dotčená strana získala uvedená práva v dobré víře.

PRÁVNÍ ZJIŠTĚNÍ

I. Údajné porušení článku 1 Protokolu č. 1

40. Stěžovatelé tvrdili, že jejich majetková práva byla porušena v důsledku rozhodnutí obnovit původní řízení a následného neschválení dohody o restituci majetku uzavřené 13. listopadu 1992. Odvolali se na článek 1 Protokolu č. 1 který stanoví:

„Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

Předchozí ustanovení nebrání právu státu přijímat zákony, které považují za nezbytné, aby upravily užívání majetku v souladu s obecným zájmem a zajistily placení daní a jiných poplatků nebo pokut.“

41. Vláda připustila, že rozhodnutím Pozemkového úřadu v Topolčanech ze dne 8. července 1995 byli stěžovatelé zbaveni majetku, který dříve získali na základě rozhodnutí téhož orgánu ze dne 26. listopadu 1992. Vláda tvrdila, že jak rozhodnutí ze dne 8. července 1995, tak i rozhodnutí o obnově řízení byly v souladu s relevantními ustanoveními zákona o vlastnictví k půdě a zákona o správním řízení. Zasahování bylo ve veřejném zájmu, protože jeho cílem bylo uvést dřívější rozhodnutí o restitučním požadavku stěžovatelů do souladu s následným nálezem soudu, který byl rozhodující pro posouzení tohoto požadavku. Napadené zasahování nebylo za zvláštních okolností případu nepřiměřené.

42. Pokud jde o samotnou zákonnost rozhodnutí o obnově řízení, Vláda tvrdila, že ani v odvolání proti rozhodnutí Pozemkového úřadu v Topolčanech ze dne 17. června 1994, ani ve svých návrzích ke Krajskému soudu v Nitře stěžovatelé neuvedli důvod, podle něhož ustanovení § 62 odst. 3 zákona o správním řízení vylučuje možnost obnovy řízení v jejich případě.

43. Vláda připomněla, že podle vnitrostátní praxe jsou správní soudy vázány návrhy stran. Podle jejího názoru tvrzené nerespektování ustanovení § 62 odst. 3 zákona o správním řízení správním orgánem nemůže samo o sobě mít vliv na platnost daného rozhodnutí. Vláda dospěla k závěru, že soud zabývající se případem tudíž nebyl povinen posuzovat z vlastního podnětu, zda řízení bylo vadné v důsledku nerespektování § 62 odst. 3 zákona o správním řízení správním orgánem. Vláda dospěla k závěru, že práva stěžovatelů podle článku 1 Protokolu č. 1 nebyla porušena.

44. Stěžovatelé tvrdili, že byli zbaveni svého majetku v důsledku rozhodnutí o obnově řízení, v němž byla schválena dohoda o jeho restituci. Zasahování bylo v rozporu s relevantním zákonem, a to s ustanovením § 62 odst. 3 zákona o správním řízení. Stěžovatelé zejména tvrdili, že výše uvedené ustanovení brání správnímu orgánu obnovit řízení, jelikož dané rozhodnutí je opravňovalo k výkonu občanských práv. Kromě toho nebylo prokázáno, že získali majetek v nedobré víře. Podle jejich názoru se měly správní orgány ujistit z vlastní iniciativy, zda byly či nebyly splněny podmínky stanovené v § 62 odst. 3 zákona o správním řízení.

45. Stěžovatelé rovněž tvrdili, že zasahování do jejich majetkových práv nebylo v obecném zájmu a že bylo nepřiměřené.

46. Soud poznamenává, že dne 26. listopadu 1992 Pozemkový úřad v Topolčanech schválil rozhodnutí o restituci daného majetku stěžovatelům. Rozhodnutí pozemkového úřadu se stalo konečným 18. prosince 1992. Stěžovatelé se stali vlastníky majetku a vykonávali k němu majetková práva. Následně pak příslušný správní orgán rozhodl obnovit řízení vedoucí k rozhodnutí ze dne 26. listopadu 1992 a neschválil dohodu o restituci. V důsledku toho stěžovatelé ztratili svůj právní titul k majetku. Soud proto konstatuje, aniž by o tom bylo mezi stranami sporu, že napadené zasahování znamenalo zbavení majetku ve smyslu druhé věty prvního odstavce článku 1 Protokolu č.1. Zabraní majetku ve smyslu tohoto „druhého pravidla“ je oprávněno pouze tehdy, jestliže se prokáže, *inter alia*, že je „ve veřejném zájmu“ a „splňuje podmínky stanovené zákonem“ (viz, např. *Bumarescu v. Rumunsko /GC/, č.28432/95, § 78, ECHR 1999–VII*).

47. Soud sdílí názor Vlády, že v daném případě bylo zabavení majetku ve veřejném zájmu a směřovalo k uvedení dřívějšího rozhodnutí ohledně restitučního požadavku stěžovatelů do souladu s následným nálezem soudu, který byl důležitý pro posouzení tohoto požadavku.

48. Pokud jde o soulad s „podmínkami stanovenými zákonem“, bylo jediným sporným bodem, zda byla obnova původního řízení, která vyústila v rozhodnutí neschválit restituční dohodu, přípustná za zvláštních okolností případu. Získané informace naznačují, že ustanovení § 62 odst. 3 zákona o správním řízení z roku 1967 bylo v tomto ohledu rozhodující. V souladu s tímto ustanovením nemůže být správní řízení obnoveno, jestliže dané rozhodnutí opravňovalo stranu, *inter alia*, k výkonu občanských práv za předpokladu, že dotčená strana nabyla daných práv v dobré víře.

49. Soud shledává irelevantním argument Vlády, že stěžovatelé opomněli vznést svou námitku ohledně údajné protiprávnosti rozhodnutí obnovit řízení před správním soudem a že soud pojednávající jejich případ nebyl povinen posoudit z vlastního podnětu, zda bylo řízení v tomto ohledu postiženo vadami. Ve skutečnosti stěžovatelé napadli rozhodnutí obnovit řízení jak před Nejvyšším soudem, tak i před Krajským soudem v Nitře, který konstatoval, že podle § 248 odst. 2 písm. e) občanského soudního řádu spadalo takové rozhodnutí mimo rámec soudního přezkoumání (viz výše odstavce 14 a 18).

50. Je pravdou, že ve svém odvolání proti rozhodnutí Pozemkového úřadu v Topolčanech ze dne 17. června 1994 stěžovatelé napadli rozhodnutí obnovit řízení pouze v obecných pojmech, kdy tvrdili, že neexistuje právní titul pro to, aby řízení bylo obnoveno. Avšak informace, které má Soud k dispozici, ukazují, že na rozdíl od řízení před správními soudy upraveného v páté části občanského soudního řádu nejsou správní orgány postupující podle relevantních ustanovení zákona o správním řízení z roku 1967 vázány návrhy stran, když pojednávají určitý případ.

51. Soud zejména poznamenává, že podle zákona o správním řízení z roku 1967 musí správní orgány postupovat v souladu se zákonem, posuzovat každý případ důkladně a použí-

vat všechny dostupné prostředky s cílem vyřešit je správným způsobem. Skutečnosti, o něž svá rozhodnutí opírají, musí být spolehlivě zjištěny přesným a vyčerpávajícím způsobem, přičemž nejsou vázány návrhy stran. Odvolací správní orgány musí přezkoumávat správní rozhodnutí napadená odvoláním jako celek. Je-li to třeba, jsou správní orgány povinny jednat dále a odstranit chyby v dřívějším řízení, které zjistily (viz výše odstavce 23–27).

52. Podle názoru Soudu postup vymezený v zákoně o správním řízení z roku 1967, podpořený získanými informacemi, by rovněž nejlépe vyhovoval podmínkám Úmluvy. Protože obnova řízení je výjimečným opatřením ovlivňujícím závaznou povahu rozhodnutí, které se stalo konečným, pokládá Soud za přirozené, z hlediska právní jistoty, že je na příslušných orgánech, aby stanovily existenci okolností opravňujících k přijetí tak výjimečného kroku.

53. Pozemkový úřad v Topolčanech, který rozhodoval v první instanci, i Ministerstvo zemědělství, které jednalo jako odvolací orgán, byly tudíž povinny zabezpečit, aby rozhodnutí o obnově řízení bylo v souladu s příslušným zákonem. Jelikož původní rozhodnutí schválit restituční dohodu opravňovalo stěžovatele k výkonu občanských práv ve smyslu ustanovení § 62 odst. 3 zákona o správním řízení z roku 1967, měly se tyto orgány ubezpečit o tom, že stěžovatelé nezískali daná práva v dobré víře, což bylo předpokladem pro obnovu řízení v jejich případech. Avšak z jejich rozhodnutí nevyplývá, že by se Pozemkový úřad v Topolčanech nebo Ministerstvo zemědělství touto otázkou zabývaly.

54. Soud nemá k dispozici žádné informace, z nichž by *prima facie* vyplývalo, že stěžovatelé nejednali v dobré víře, když získali daný majetek. Za těchto okolností a navzdory skutečnosti, že má pouze omezenou pravomoc v otázkách týkajících se dohledu nad interpretací a aplikací vnitrostátního práva orgány smluvních států (viz *Princ Hans-Adam II z Lichtenštejnska v. Německo /GC/, č. 42527/98, § 49–50, ECHR 2001–VIII* a *Beyeler v. Itálie /GC/, č. 33202/96, § 108, ECHR 2000–I*), dospívá Soud k závěru, že o rozhodnutí obnovit původní restituční řízení nelze hovořit jako o „podrobeném podmínkám stanoveným zákonem“. Proto byl článek 1 Protokolu č. 1 porušen.

II. Údajné porušení článku 6 § 1 Úmluvy

55. Stěžovatelé tvrdili, že bylo porušeno jejich právo na veřejné projednání před soudem v řízení směřujícím k rozsudku Krajského soudu v Nitře ze dne 30. ledna 1998. Odvolali se na článek 6 § 1 Úmluvy, jehož relevantní část stanoví:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla ... veřejně ... projednána ... soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích ...“

A. Aplikovatelnost článku 6 § 1

56. Vláda tvrdila, že podle relevantních ustanovení slovenského práva nebyli stěžovatelé oprávněni k restituci daného majetku. Proto dospěla k závěru, že se v napadeném řízení tudíž nejednalo o „rozhodování o občanských právech nebo závazcích“ ve smyslu článku 6 § 1 Úmluvy.

57. Stěžovatelé s tím nesouhlasili.

58. Soud připomíná, že aby byl článek 6 § 1 aplikovatelný ve své „civilní“ části, musí se dané řízení týkat „sporů“ o „občanská práva nebo závazky“, o nichž lze alespoň diskutabilně tvrdit, že jsou uznávány podle vnitrostátního práva. „Spor“ musí být skutečný a závažný; nemusí se vztahovat pouze k aktuální existenci práva, nýbrž také k jeho rozsahu a způsobu jeho výkonu. Výsledek řízení musí být přímo rozhodující pro dané právo (viz Athanassoglou a další v. Švýcarsko^{*)}/GC/, č. 27644/95, § 43 s dalšími odkazy, ECHR 2000–IV).

59. V daném případě bylo účelem napadeného řízení přezkoumat dřívější rozhodnutí, které umožnilo stěžovatelům získat nemovitosti. Výsledek daného řízení byl přímo rozhodující pro určení, zda zůstanou či nezůstanou vlastníky majetku.

60. Za těchto okolností je Soud přesvědčen, že napadené řízení se týkalo občanského práva stěžovatelů, které bylo, při nejmenším jako diskutabilní, uznáno slovenským právem. Skutečnost, že vnitrostátní orgány nakonec konstatovaly, že stěžovatelé nebyli oprávněni, aby jim byl majetek restituována, a že neschválily jimi uzavřenou restituční dohodu, nemůže toto stanovisko ovlivnit. Proto je článek 6 § 1 aplikovatelný.

B. Soulad s článkem 6 § 1

61. Vláda tvrdila, že jediným problémem v napadeném řízení je, zda byli stěžovatelé oprávněni k tomu, aby jim byl majetek navrácen ve smyslu ustanovení § 4 zákona o vlastnictví k půdě, a zejména, zda byl či nebyl tento majetek vyvlastněn jednotlivcům či právnické osobě. Jelikož krajský soud posuzoval tuto otázku v různých řízeních, kde byli stěžovatelé stranou a během nichž se konala veřejná jednání, dospěla Vláda k závěru, že nekonání ústního jednání Krajského soudu v Nitře v napadeném řízení neodporuje požadavkům článku 6 § 1.

62. Stěžovatelé tvrdili, že posuzované řízení se týkalo širokého rozsahu komplexních právních problémů ohledně zákonnosti zabavení jejich majetku. O takovýchto problémech nemohlo být správně rozhodnuto bez slyšení stran. Uvedli, s odkazem na nálezy Ústavního sou-

^{*)} Viz Výběr z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve Strasbourgu – Přílohový sešit XXIV/2000, Rozhodnutí ES o stížnosti č. 27644/95, str. 2.

du, že § 250f občanského soudního řádu odporuje článku 6 § 1 Úmluvy, že jejich právo na veřejné projednání před soudem nebylo respektováno.

63. Podle ustálené judikatury Soudu v řízení před soudem první a jediné instance zahrnuje právo na „veřejné projednání“ ve smyslu článku 6 § 1 právo na ústní jednání, pokud neexistují výjimečné okolnosti, které opravňují od takového projednání upustit (viz např. rozsudek ze dne 19. února 1998 ve věci Allan Jacobsson v. Švédsko /č. 2/, Reports of Judgments and Decisions 1998–1, str.168, § 46 s dalšími odkazy).

64. Ústní jednání nemusí být obzvláště vyžadováno podle článku 6 § 1, *inter alia*, kde je soud povolán pouze k tomu, aby rozhodl o méně složitých právních otázkách (viz Varela Assalino v. Portugalsko /dec./, č. 64336/01, 25. dubna 2002).

65. Soud poznamenává, že ve svém rozsudku ze dne 30. ledna 1998 Krajský soud výslovně uvedl, že jediným problémem byla právní otázka: byl povolán rozhodnout, zda stěžovatelé byli, ve smyslu ustanovení § 4 zákona o vlastnictví k půdě, oprávněni k tomu, aby jim byl majetek restituován. Z tohoto hlediska bylo klíčovou otázkou, zda soukromá společnost, jejímiž byli předkové stěžovatelů členy a již byla daná půda odňata, byla či nebyla právníčkou osobou.

66. O této otázce bylo rozhodnuto v rozsudku pobočky v Nitře Krajského soudu v Bratislavě ze dne 16. prosince 1993, vynesenej v kontextu s řízením, které se týkalo jiné restituční žádosti stěžovatelů. Před vynesením tohoto rozsudku se konalo u krajského soudu ústní jednání, během něhož stěžovatelé mohli předložit své argumenty. Za těchto okolností se Soud domnívá, že další veřejné projednání nebylo podle článku 6 § 1 Úmluvy nezbytné, když se o této otázce rozhodovalo.

67. Na základě důkazů, které má k dispozici, Soud neshledává, že by návrhy stěžovatelů u Krajského soudu v Nitře mohly nastolit některé faktické či právní otázky důležité pro jejich restituční požadavek, které by byly takové povahy, že by ke svému vyřešení vyžadovaly ústní jednání. V relevantní době umožňovalo ustanovení § 250f občanského soudního řádu soudům, aby vynesly rozsudek bez předchozího ústního jednání v podobných případech (viz výše odstavec 36).

68. Ve světle výše uvedených úvah a s ohledem na omezenou povahu otázek, o nichž měl Krajský soud v Nitře rozhodnout, Soud konstatuje, že absence ústního jednání v řízení před Krajským soudem v Nitře nebyla v rozporu s požadavky článku 6 § 1 Úmluvy za konkrétních okolností případu

69. Proto zde nedošlo k porušení článku 6 § 1.

III. Aplikace článku 41 Úmluvy

70. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přizná Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Návrhy stran

1. Restituce majetku nebo náhrada finanční škody

71. Stěžovatelé požadovali restituci daného majetku nebo alternativně náhradu odpovídající jeho hodnotě. Předložili znalecký posudek, v němž byla hodnota dané půdy oceněna na 49 186 100 slovenských korun (SKK). Ohodnocení bylo provedeno na základě vyhlášky Ministerstva financí č. 465/1991 Sb., která upravuje ohodnocení nemovitostí a která byla přijata v souladu se zákonem o úpravě vlastnictví k půdě z roku 1991. S odkazem na nájemní smlouvu o daném majetku uzavřenou v srpnu 1993 stěžovatelé rovněž požadovali náhradu ušlého zisku ve výši 33 720 SKK za každý rok od února 1994.

72. Znalecký posudek předložený stěžovateli byl na žádost Vlády přezkoumán soudním vědeckým ústavem. Ústav dospěl k závěru, že hodnota majetku stanovená podle vyhlášky č. 465/1991 Sb. činí 47 861 760 SKK. Na žádost vlády soudní institut dále stanovil, že tržní cena majetku činí 25 889 000 SKK. Podíl každého stěžovatele na majetku činil 418/1680 a tržní hodnota jejich příslušných podílů na majetku tak činila 6 441 429,76 SKK. Stanovení tržní ceny bylo provedeno v souladu s vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 86/2002 Sb. na základě posouzení obecné hodnoty majetku. Vláda tvrdila, že jakékoliv přiznání spravedlivého zadostiučinění ohledně finanční škody by mělo vycházet z tržní hodnoty majetku, jak byla stanovena soudním vědeckým ústavem.

73. Stěžovatelé nenapadli ohodnocení majetku podle vyhlášky č. 82/2002 Sb. jako takové. Tvrdili však, že tuto vyhlášku nelze na jejich případ aplikovat, protože její ustanovení se nevztahují na vyvlastnění majetku podle zvláštních předpisů a na případy spadající pod restituční zákony. Poukazovali na to, že jejich případ je výjimečný v tom, že na rozdíl od většiny jiných případů překračuje administrativní hodnota majetku určená podle kritérií stanovených žalovaným státem jeho tržní hodnotu.

Tržní hodnota majetku by měla pravděpodobně vzrůst v blízké budoucnosti po vstupu do Evropské unie. Jelikož daný majetek jim byl odejmut bez jakékoliv náhrady, stěžovatelé měli za to, že pro účely článku 41 Úmluvy by měla být jeho hodnota určena podle vyhlášky č. 465/1991 Sb., která upravuje administrativní hodnotu nemovitostí.

2. Morální újma

74. Každý ze stěžovatelů požadoval 2 000 000 SKK jako náhradu morální újmy. Tvrdili, že trpěli v důsledku zabavení uvedeného majetku a že tím byla dotčena jejich důvěra ve spravedlnost.

75. Vláda namítla, že stěžovatelé nepodpořili své požadavky na náhradu morální újmy žádnými důkazy. Vláda pokládala tyto požadavky za jasně přemrštěné.

3. Náklady a výdaje

76. Stěžovatelé požadovali 718 667,50 SKK za právní poplatky vynaložené před slovenskými orgány a v řízení před Soudem.

77. Vláda tvrdila, že částka požadovaná k úhradě nákladů a výdajů nebyla prokázána jako nezbytně vynaložená za účelem předcházení porušení Úmluvy tvrzeňého stěžovatelí.

B. Hodnocení Soudu

78. Za okolností tohoto případu se Soud domnívá, že otázka aplikace článku 41 není připravena k rozhodnutí. Je proto nezbytné tuto otázku vyjmout s nutným přihlédnutím k možnosti dohody mezi žalovaným státem a stěžovatelí (ustanovení 75 § 1 a 4 Jednacího řádu Soudu).

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. Konstatuje, že byl porušen článek 1 Protokolu č.1;
2. Konstatuje, že nebyl porušen článek 6 § 1 Úmluvy;
3. Konstatuje, že otázka aplikace článku 41 není připravena k rozhodnutí;
 - (a) v souladu s tím vyjímá tuto otázku jako celek;
 - (b) vyzývá Vládu a stěžovatele, aby během následujících tří měsíců předložili své písemné připomínky k této věci a zejména aby vyrozuměli Soud o jakékoliv dohodě, k níž by dospěli;
 - (c) vyhrazuje si další postup a zmocňuje předsedu senátu, aby učinil totéž, bude-li to třeba.

Vyhotoveno v anglickém jazyce a vyhlášeno písemně dne 1. června 2004 v souladu s ustanovením 77 § 2 a 3 Jednacího řádu Soudu.

Michael O'BOYLE
tajemník sekce

Nicolas BRATZA
předseda